

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

KRISTINA ZUPAN

**SPODBUJANJE SAMOZAPOŠLOVANJA S
PROGRAMOM ZRSZ**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2003

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kristina ZUPAN

Mentor: red. prof. dr. Ivan SVETLIK

**SPODBUJANJE SAMOZAPOŠLOVANJA S
PROGRAMI ZRSZ**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2003

KAZALO

UVOD.....	1	
1. SPREMEMBE NA TRGU DELOVNE SILE.....	3	
1. 1. SLOVENSKI TRG DELOVNE SILE.....	4	
2. POLITIKA ZAPOSLOVANJA.....	8	
2. 1. POLITIKA ZAPOSLOVANJA V EVROPSKI UNIJI.....	9	
2. 2. SLOVENIJA IN URESNIČEVANJE EVROPSKE POLITIKE ZAPOSLOVANJA	11	
2.2.1 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI.....	13	
3. POMEN SAMOZAPOSLONANJA.....	15	
3. 1. DEFINICIJA SAMOZAPOSLONANJA.....	16	
3. 1. 1. KOOPERATIVA.....	17	
3. 1.1.1.ZADRUŽNIŠTVO V SLOVENIJI.....	18	
3.1.1.2. KOOPERATIVA KOT MOŽNOST ZANOVA DELOVNA MESTA.....	20	
3.1.2. POLOŽAJ SAMOZAPOSLONANJA V SOCIALIZMU.....	21	
3.2. SAMOZAPOSLITEV IN POSAMEZNIK.....	22	
3. 2. 1. OSEBNOST.....	22	
3. 2. 2. MOTIVACIJA.....	26	
3. 2. 3. ZNANJE.....	28	
4. SPODBUJANJE SAMOZAPOSLONANJA.....	29	
5. POSPEŠEVANJE SAMOZAPOSLONANJA V SLOVENIJI.....	33	
5. 1. IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE ZA SAMOZAPOSLITEV.....	36	
5. 2. FINANČNA POMOČ OB ZAČETKU POSLOVANJA.....	39	
6.PROBLEMATIKA	OVREDNOTENJA	PROGRAMOV
SAMOZAPOSLONANJA.....	40	
6. 1. RAZISKAVA IN OVREDNOTENJE PROGRAMA.....	41	
6.3. OBLIKOVANJE VPRAŠALNIKA, DOLOČITEV VZORCA IN ZBIRANJE PODATKOV.....	42	
6.4. ANALIZA PODATKOV.....	43	
6.5. SKLEP.....	57	
ZAKLJUČEK.....	58	
VIRI IN LITERATURA.....	59	
PRILOGA		

UVOD

Leta 1989 je slovenski trg delovne sile začel doživljati mnoge spremembe, posledice katerih so bile izrazito povečanje števila brezposelnih in stopnje brezposelnosti, zmanjšanje delovno aktivne populacije, ter spremembe poklicne in sektorske strukture. Po tem začetnem obdobju pa se je naš trg delovne sile začel strukturno prilagajati evropskim in tudi svetovnim razmeram. Kljub stabilizaciji razmer in naraščanju števila prostih delovnih mest, pa je trg delovne sile še vedno zelo tog. Še najbolj razviti obliki fleksibilnih oblik zaposlovanja sta zaposlitev za določen čas in samozaposlitev.

Brezposelnost je torej v zadnjih letih skokovito narasla. Zato imajo programi aktivne politike zaposlovanja vedno večjo vlogo, saj pomagajo premostiti razkorak med povpraševanjem delodajalcev po delavcih in med iskalci zaposlitve, ki dela ne najdejo oziroma so težje zaposljivi. Prizadevanja, da bi brezposlenim pomagali čimprej najti delo, naj si bo z dodatnim izobraževanjem, naj si bo s strokovno ali finančno pomočjo, so že obrodila prve sadove, vendar pa je to dolgotrajen proces, ki potrebuje čas.

V diplomski nalogi se bom ukvarjala s pospeševanjem samozaposlenosti, saj je le-ta ena izmed smernic v državah Evropske unije. Aktivna politika zaposlovanja, ki jo skupaj izvajata Ministrstvo za delo in Zavod za zaposlovanje, je temeljni program za zmanjševanje brezposelnosti in vsebuje tudi program za pospeševanje samozaposlovanja. Program je sprejela tudi vlada Republike Slovenije decembra 1999. Gre za Akcijski program zaposlovanja za leti 2000-2001, ki temelji na smernicah politike zaposlovanja v državah EU. Vsebuje štiri stebre zaposlitvene politike; v drugi steber spada tudi spodbujanje podjetništva. Dejstvo je, da prav mala in srednje velika podjetja ustvarijo največ zaposlitev.

V svetu se je pojavila še ena alternativa, in sicer kooperativa. Ta je primerna za ljudi, ki sicer obvladajo določeno veččino in jo skupaj z drugimi uporabijo za uspešen posel. Kooperative so v svetu že uveljavljene, v Sloveniji pa malo manj znane. Kljub temu jih nekaj že uspešno deluje.

Čeprav je reševanje brezposelnosti s podjetništvom zamisel, ki je izvedljiva in lahko tudi uspešna, se poraja mnogo vprašanj. Ustanovitev svojega podjetja, predvsem pa njegovo vodenje, ni preprosta. Zato si lahko zastavimo bistveno vprašanje: Ali so brezposelni sploh prava ciljna skupina, kateri se predstavlja program samozaposlovanja? Ali so sposobni sprejeti tako težko nalogo, kot je vodenje podjetja? Ali program samozaposlovanja dosega svoj namen?

Moja hipoteza je, da je program uspešen in da so samozaposleni, ki to postanejo s pomočjo Zavoda za zaposlovanje prav tako uspešni kot tisti, ki v podjetništvo stopijo brez pomoči.

S pomočjo ankete bom skušala ugotoviti bistvene razlike med udeleženci programa in osebami, ki so postale podjetniki brez pomoči. V anketo je bilo vključenih 78 takih, ki so postali podjetniki brez pomoči, in 57 udeležencev programa za pospeševanje samozaposlovanja. Rezultati ankete so zanimivi in jih bom v svoji diplomski nalogi podrobno razčlenila.

Težava, ki se pojavlja ob izvajanju programov samozaposlovanja, je evalvacija le-teh; pravzaprav je težko izbrati model, ki bi ocenil uspešnost teh programov. Težko se je namreč opredeliti, kateri pokazatelj je odločilen za uspešnost nekega programa. Vendar pa je stalno spremljanje izvajanja programov in ukrepov del sprotne evalvacijske politike, saj lahko le na podlagi evalvacij program izboljšamo.

Diplomska naloga je sestavljena iz treh delov. V prvem delu bom opredelila pomembne spremembe na trgu delovne sile, ki so se zgodile ob prehodu v tržno gospodarstvo in politiko zaposlovanja, ki se prilagaja politiki Evropske unije. Drugi del bo razjasnil vidike samozaposlovanja; kako samozaposlovanje poteka in kaj pomeni za posameznika. V zadnje delu pa bom program poskušala ovrednotiti.

1. SPREMEMBE NA TRGU DELOVNE SILE

Pomen zaposlitvenih sistemov narašča, saj globalne razvojne spremembe, ki jih je prinesel razvoj novih tehnologij, temeljito spreminjajo odnose na trgu delovne sile. Dinamično gospodarstvo je sicer učinkovitejše, a zahteva več žrtev. Masovna proizvodnja se seli v manj razvita gospodarstva, kjer je delovna sila seveda cenejša, razvitejša gospodarstva pa dajejo prednost razvoju in raziskovanju novih izdelkov. Koncepti industrijske družbe so temeljili na standardizaciji, specializaciji in centralizaciji, postindustrijska družba uvaja inovativnost, prožnost, podjetništvo in ustvarjalnost. Globalne spremembe zahtevajo torej temeljite spremembe na trgu delovne sile.

Zato so trg delovne sile in sistemi zaposlovanja v državah Evropske unije naleteli na problem, kako uskladiti dinamično, učinkovito gospodarstvo ter zmanjšati brezposelnost in socialne razlike. Evropska unija je prav zaradi rastoče brezposelnosti in globalnih sprememb sprejela skupne smernice, ki naj bi uravnavale trg delovne sile in socialno kohezivnost evropske družbe oziroma socialno in ekonomsko politiko.

Države v prehodu se srečujejo še z dodatnimi izzivi, saj je za polno zaposlitev v nekdanjih socialističnih državah jamčila država. Zaposlitev je bila socialna pravica in ena izmed temeljnih ciljev državnega socializma. Brezposelnosti pravzaprav ni bilo ali je bila zanemarljivo nizka. Povpraševanje je presegalo ponudbo. Jugoslavija je bila izjema med socialističnimi državami Vzhodne in Srednje Evrope, saj ustavna pravica do dela ni bila uresničena. Brezposelnost se je pojavila že v petdesetih letih in je vztrajno naraščala vse do osemdesetih let, ko so se pojavile ogromne regionalne razlike. (Drobnič, 1995:797)

V nekdanjih socialističnih gospodarstvih trg delovne sile pravno in politično ni obstajal oziroma je bil zanikan, čeprav je v nepopolni obliki obstajal že pred prehodnim obdobjem. Trg je imel mnogo omejitev in je bil tog. Prav togost predstavlja danes oviro na poti k tržnemu gospodarstvu. Med drugim se je pokazala tudi pri lastninskih odnosih, sektorskih značilnostih, vrsti in velikosti podjetij. Tako je npr. zasebni sektor imel popolnoma nepomembno vlogo, saj je

bil omejen z zakonskimi predpisi, z diskriminacijsko davčno politiko in z omejenim dostopom do posojil. Po podatkih ILO za osemdeseta leta je bilo na Češkoslovaškem samozaposlenih le 0,1 % prebivalstva, v Bolgariji 0,3%, na Madžarskem 3,6%, na Poljskem 14,2% in v Jugoslaviji 17,2% prebivalstva. Visoki deleži na Poljskem in v Jugoslaviji kažejo dejavnost v zasebnem kmetijskem sektorju. V državnem sektorju je bilo zaposlovanje osredotočeno predvsem na industrijo in kmetijstvo. Terciarni sektor je bil popolnoma nerazvit, tako po deležu proizvodov kot po številu zaposlenih v storitvenih dejavnostih. (Drobnič, 1995:799)

Prestrukturiranje gospodarstva v državah na prehodu se najbolj dramatično odraža prav na trgu delovne sile. Presežno povpraševanje po delovni sili se je v zelo kratkem času spremenilo v veliko brezposelnost. Države so se srečevale z zelo resnimi problemi (politična nestabilnost, inflacija, pomanjkanje zakonske regulative, izguba trgov). Razen Jugoslavije nobena od držav ni imela zavoda za zaposlovanje in ne ljudi z izkušnjami na tem področju.

1. 1 SLOVENSKI TRG DELOVNE SILE

Prehod iz planskega v tržno gospodarstvo je slovenskemu trgu delovne sile prinesel mnogo sprememb. Slovenija je v zelo kratkem obdobju prešla v sistem tržnega gospodarstva. Med drugim se je izrazito povečalo tudi število brezposelnih, predvsem zaradi pomanjkanja delovnih mest in zaradi strukturnih sprememb, ki so se v tem obdobju začele.

Slovenija in ostale države na prehodu se tako srečujejo z mnogimi izzivi, ki so pogojeni :

- ❖ s spremembo gospodarskega sistema,
  - ❖ z izgubo velikega tržnega obsega in delovnih mest v industrijskem sektorju
  - ❖ s privatizacijo in denacionalizacijo,
  - ❖ s potrebo po spreminjanju vrednot, miselnosti in načina delovanja večine prebivalstva.
- (Kovač v Glas, 1999:222)

Posledica transformacijske depresije je tudi zmanjšanje delovno aktivnega prebivalstva, vendar pa po Anketi o delovni sili lahko ugotovimo, da je po letu 1998 število delovno aktivnih začelo naraščati. To pomeni, da se je stanje v slovenskem gospodarstvu začelo izboljševati.

Tabela 1: Prebivalstvo po aktivnosti

Leto	Aktivno prebivalstvo	Delovno aktivno prebivalstvo	Brezposelne osebe	Neaktivno prebivalstvo
1997	966.000	898.000	69.000	669.000
1998	983.000	907.000	75.000	656.000
1999	963.000	892.000	71.000	690.000
2000	963.000	894.000	69.000	706.000
2001	972.000	914.000	57.000	708.000

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2002

Brezposelnost merimo v Sloveniji s pomočjo Ankete o delovni sili (ADS). Po njenih merilih je stopnja brezposelnosti dokaj zadovoljiva in v mejah povprečja OECD. Pomembni so nekateri vidiki brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost je visoka, saj znaša približno 60% oziroma po podatkih Republiškega zavoda za zaposlovanje lahko celo sklepamo, da narašča brezposelnost, ki traja več kot dve ali tri leta. Naslednji vidik, ki je značilen za večino industrijsko razvitih držav, je dejstvo, da med brezposelnimi prevladujejo posamezniki z nizko izobrazbeno stopnjo. Tretji vidik se nanaša na regionalne razlike in to ne glede na majhnost Slovenije. Več kot četrtnina prijavljenih brezposelnih je na mariborskem območju. Tam je bilo pred razglasitvijo slovenske samostojnosti nekaj velikih državnih podjetij. Stopnja brezposelnosti je na mariborskem območju večja kot na ljubljanskem. Na splošno velja, da imajo vzhodna območja države najvišjo stopnjo brezposelnosti. (OECD-POROČILO, 3)

Do začetka devetdesetih let so med letnimi prilivi brezposelnih prevladovali predvsem mladi oziroma prvi iskalci zaposlitve, a se je njihov delež v zadnjih petih letih zmanjšal. Leta 1997 so predstavljali le 23% priliva. Približno četrtno priliva predstavljajo delavci, ki so ostali brez zaposlitve zaradi stečajev, kar je tudi pričakovano. Tretja vrsta priliva je povezana s spremembo zaposlovanja. Uveljavila se je zaposlitev za določen čas, kar pomeni, da veliko iskalcev zaposlitve prehaja med statusi zaposlenih in brezposelnih. Spremenila se je tudi sama struktura

brezposelnih. Vedno več brezposelnih je starejših od štirideset let, hkrati se znižuje delež mlajših in narašča število dolgotrajno brezposelnih. (Kovač v Glas,1999: 224)

Tabela 2: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Stopnja anketne brezposelnosti						
Skupaj	7,4	7,3	7,4	7,9	7,6	7,0
Stopnja registrirane brezposelnosti						
Skupaj	13,9	13,9	14,4	14,5	13,6	12,2

Vir: SURS, OECD

Mednarodna primerjava osnovnih kazalcev stanja na slovenskem trgu delovne sile kaže ugodnejšo sliko kot povprečje držav EU. Stopnja anketne brezposelnosti je v Sloveniji nižja od povprečja EU. Vendar pa po drugi strani kljub ugodnim trendom in reformam Slovenija še vedno zaostaja za EU po merilih fleksibilnosti trga delovne sile. (Poročilo o uresničevanju akcijskega programa zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 in 2001, 8)

Tudi delavčev položaj se je spremenil. V prejšnjem sistemu je imel delavec zagotovljeno neomejeno varnost, ki je bila določena celo z ustavo. Celo delitev plač je bila nadzorovana. Tržno gospodarstvo je prineslo mnoge spremembe: podjetja lahko odpuščajo delavce, ki si morajo zaposlitev najti sami, delavci so mobilnejši. Stopnja brezposelnosti je visoka. Zato je še posebno pomembno, da se razvijajo institucije in programi, ki pomagajo brezposelnim. Spremembe na trgu dela so bile zelo drastične, usklajevanje pa je težavno in dolgotrajno.

1

Dejstvo je, da je Slovenija tehnološko še vedno zaostala in da njena delovna sila ni ustrezno usposobljena, zaradi česar počasneje prehaja iz industrijske v postindustrijsko informacijsko družbo. Tehnološki razvoj pa je nujen za zmanjševanje razvojnega zaostajanja Slovenije za povprečjem EU. V slovenskem gospodarstvu je še vedno prisotno prestrukturiranje, ki ne

¹ **Stopnja anketne brezposelnosti** je dobljena z anketo o delovni sili oz. s spraševanjem vzorca prebivalcev o njihovem delovnem statusu.

Stopnja registrirane brezposelnosti je dobljena s preštevanjem na zavodu registriranih oseb, ki jim je bil dodeljen status brezposelnosti.

temelji na uvajanju novih proizvodov, iskanju novih trgov in tehnoloških procesov, temveč na zmanjševanju zaposlenosti. (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006)

Trg delovne sile se le počasi posodablja. Kljub počasnemu procesu so se dinamična gibanja, ki so prinesla mnogo socialnih in ekonomskih sprememb, na trgu dela že umirila in izoblikovala stabilnejšo strukturo delovne sile in brezposelnih.

2. POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Trg delovne sile je potrebno regulirati, saj se pri njegovem delovanju pojavljajo tako ekonomske kot tudi socialne disfunkcije, ki se kažejo predvsem v naraščajoči brezposelnosti. In prav politika

zaposlovanja je tista, najpomembnejša oblika regulacije trga delovne sile. (Kopač v Svetlik, 2002:144)

» Politiko zaposlovanja lahko opredelimo kot postavljanje ciljev, oblikovanje programov in ukrepov ter zagotavljanje virov in izvajanje dejavnosti za njihovo uresničevanje.«

(Svetlik, 2002:36)

Politika zaposlovanja na trg delovne sile posega z različnimi programi, ki so do danes postali tako obsežni in razvejani, da so za njihovo izvajanje potrebna vsa večja materialna sredstva. Le- ta pa lahko zagotovi le država. Izvajajo pa jih le vse večje javne službe.

Aktivna politika zaposlovanja (APZ) predstavlja različne ukrepe in programe, ki so usmerjeni na usklajevanje ponudbe in povpraševanja po delovni sili. Cilj pa je doseganje in ohranjanje visoke stabilne stopnje zaposlenosti. Ta politika vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in odpiranja delovnih mest. Strukturna brezposelnost pa je tisti dejavnik, ki je odgovoren za uveljavljanje APZ.

Pasivna politika zaposlovanja pa je sistem ukrepov, ki zagotavljajo socialno varnost brezposelnih oseb v obliki denarnih dajatev (npr. denarno nadomestilo in denarna pomoč). Vključuje posebne ukrepe, ki so usmerjeni k zaščiti socialnega položaja posameznika. Ti ukrepi brezposelnega ne spodbujajo k zaposlitvi.

2.1 POLITIKA ZAPOSLOVANJA V EVROPSKI UNIJI

Eden največjih socialnih problemov v EU je visoka stopnja brezposelnosti. V Evropski uniji je brezposelnih več kot 15 milijonov ljudi, kar predstavlja 9 odstotkov aktivne populacije. Brezposelnost se je začela strmo večati, potem ko se je ob upočasnjeni gospodarski rasti na začetku 90. let trend višanja zaposlenosti, beležen v drugo polovico 80. let, ustavil. V 90. letih je bila unija primorana brezposelnosti posvetiti pozornost. (Zaposlovalna politika in EU)

Z amsterdamsko pogodbo je spodbujanje zaposlovanja postalo stvar skupne skrbi in koordiniranja. Cilj- **visoka stopnja zaposlenosti**- pa je bil upoštevan pri oblikovanju vseh aktivnosti in politik v Evropski uniji. V skladu z Amsterdamsko pogodbo so vse članice dolžne pripraviti dolgoročne strategije zaposlovanja, letne akcijske načrte za zmanjševanje brezposelnosti in letne preglede dogajanj na trgu delovne sile. (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006)

V letu 1997 so bile tako prvič oblikovane skupne usmiritve politike zaposlovanja, ki določajo štiri osnovne stebre:

❖ I. STEBER: Boljša zaposljivost

V ta steber so vključeni ukrepi, ki naj bi preprečili dolgotrajno brezposelnost, spodbujali odprtost trga delovne sile ter zmanjšali mladinsko brezposelnost, saj se je najteže zaposliti

mladim, ki končajo šolanje in iščejo prvo zaposlitev. Zato se eden izmed ukrepov v tem stebru nanaša prav na olajšanje prehoda iz šole v službo in s tem tudi na izboljšanje šolskega sistema.

❖ II. STEBER: Pospeševanje podjetništva

Razvoj malih in srednje velikih podjetij je vir odpiranja novih delovnih mest. To je tudi ena izmed možnosti za zaposlovanje mladih. Temeljni cilji drugega stebra so boljša podjetniška kultura, poenostavljena administracija ob odprtju podjetja in poslovanju, nižji stroški in urejena davčna politika. Treba je ustaviti težnjo po zviševanju davkov.

❖ III. STEBER: Boljša in spodbudnejša prilagodljivost posameznikov in podjetij

V ta steber so zajeti ukrepi, ki se ukvarjajo z modernizacijo organizacije dela. Vsaka država naj bi preučila vse oblike zaposlovanja in jih vključila v zakonodajo. Spodbuditi je treba tudi vlaganje v človeške vire in v usposabljanje v podjetjih.

❖ IV. STEBER: Izenačene možnosti zaposlovanja

Pri zaposlovanju moških in žensk so še vedno zelo opazne razlike. Ženske imajo pri tem precej več težav kot moški. Tudi v delovnem razmerju se srečujejo z mnogimi težavami, ne le z neenakostjo pri dohodkih, ampak tudi pri nagrajevanju in svoji nadaljnji karieri. Ženskam bi bilo treba omogočiti, da bi lažje usklajevale svojo zaposlitev in družinsko življenje. (Kopač v Svetlik, 2002:75)

Nadgradnja omenjenih stebrov je Amsterdamska pogodba, v katero je bil vključen del o gospodarski rasti in zaposlitvi in ki članice zavezuje, da bodo pripravile dolgoročno strategijo zaposlovanja in letne načrte za zmanjšanje brezposelnosti. Vsi ukrepi morajo biti celostni, predstavljati morajo trdno osnovo za prožno poslovanje, za boljšo podjetnost in usposobljenost delovne sile in enakopraven dostop do dela. Važno je, da načrt skupaj oblikujejo ne le vlade ali celo posamezna ministrstva, ampak vsi socialni partnerji in da skupaj prevzamejo tudi skrb za

njihovo uresničevanje. Čeprav so za zaposlitveno politiko zadolžene predvsem posamezne države, mora biti le-ta dodatno usklajena na evropski ravni.

EU se je odločila za celostni pristop k reševanju brezposelnosti, ki ne temelji le na klasičnih aktivnih programih zaposlovanja, temveč politiko zaposlovanja predstavlja kot splet ukrepov na področju prilagodljivosti poslovanja in zaposlovanja, fiskalnih spodbud, ukrepov za pospeševanje podjetništva, spodbujanje razvoja malih in srednje velikih podjetij, ukrepov za povečevanje usposobljenosti aktivnega prebivalstva, vključno s povečanjem formalne izobrazbene ravni aktivnega prebivalstva in ukrepov, ki zagotavljajo različnim družbenim skupinam enakopravnost dostopa do dela. (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006)

2. 2. SLOVENIJA IN URESNIČEVANJE EVROPSKE POLITIKE ZAPOSLOVANJA

Partnerstvo za pristop v EU zavezuje Slovenijo k pripravi skupnega pregleda politik zaposlovanja, da bi se pripravila na sodelovanje v okviru EU. Slovenija se je tako zavezala, da pripravi dolgoročne strategije razvoja trga delovne sile. Politika zaposlovanja v Sloveniji tako že pred vstopom sledi usmeritvam EU in temelji na štirih stebrih. Seveda pa upošteva posebnosti, ki so značilne za naše okolje.

Gospodarsko rast mora spremljati tudi rast zaposlenosti. Cilj politike zaposlovanja je višja zaposlenost oz. nižja brezposelnost, ki jo je potrebno bolj približati naravni stopnji brezposelnosti 4-5%. Na osnovi stanja na trgu delovne sile so potrebne naslednje aktivnosti:

- ❖ ukrepi za pospeševanje zaposlovanja mladih
- ❖ izeenačevanje pogojev zaposlovanja in spodbujanja zaposlovanja žensk
- ❖ preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti
- ❖ uveljavitev koncepta vseživljenjskega učenja
- ❖ socialno vključevanje in integracija invalidov na trg delovne sile

- ❖ regionalni programi politike zaposlovanja
- ❖ ukrepi za preprečevanje brezposelnosti starejših
- ❖ preventivni ukrepi preprečevanja naraščanja brezposelnosti
- ❖ aktivno vključevanje socialnih partnerjev v politiko zaposlovanja
- ❖ modernizacija dela ZRSZ
- ❖ točna analiza stanja brezposelnosti v Sloveniji (Poročilo o uresničevanju akcijskega programa zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 in 2001,3)

Leta 1999 je Vlada RS sprejela dva programska dokumenta s področja politike zaposlovanja, ki sledita Amsterdamski pogodbi, smernicam EU in idejam OECD:

- 1. Strateški cilji razvoja trga delovne sile do 2006, politika zaposlovanja in programi za njeno uresničevanje**
- 2. Nacionalni akcijski program zaposlovanja za obdobje 2000 in 2001** (<http://evropa.gov.si/evropomočnik/question/560-129/>)

Namen akcijskega programa zaposlovanja je bil oblikovati dokument, ki temelji na izvajanju socialne vključenosti in vzpostavljanju aktivne družbe, katere skrb je uravnotežem socialno-ekonomski razvoj, ter na partnerstvu osnovana politika zaposlovanja. Programi so usmerjeni k realizaciji ciljev in usmeritev aktivne politike zaposlovanja.

2. 2. 1 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI

Aktivno politiko zaposlovanja predstavljajo različni ukrepi in programi, s katerimi država posega na trg delovne sile, da bi med delovno aktivnim prebivalstvom zadržala oziroma v delo vključila čimveč tistega prebivalstva, ki je sposobno delati. To so ukrepi, ki preprečujejo oziroma zmanjšujejo brezposelnost. (Svetlik,2002:174)

Cilji aktivne politike zaposlovanja:

1. usposabljanje in nadgradnja sposobnosti brezposlenih,
2. pomoč pri iskanju dela,
3. načrtovanje dela,
4. pomoč pri samozaposlovanju,
5. pomoč podjetjem pri zaposlovanju brezposlenih.

Aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji predstavlja enega izmed temeljnih programov naše vlade po letu 1990. Programi niso usmerjeni samo k pospešenemu zaposlovanju, ampak tudi k aktivnemu sodelovanju pri preoblikovanju podjetij in deloma k šolajoči se mladini kot preventivi za preprečevanje brezposelnosti. Obseg ukrepov vsako leto spreminja vladni program aktivne politike zaposlovanja, ki ga pripravlja Ministrstvo za delo v tesnem sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje.

Programska usmeritev aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji temelji na smernicah Evropske unije. Le-te vsebujejo 22 točk, ki so primerna podlaga za reševanje brezposelnosti in zaposljivosti v Sloveniji. Programi za leto 2002 so usmerjeni predvsem na težje zaposljive skupine, kot so starejši iskalci zaposlitve, osebe z omejitvami, mladi z nedokončano šolo in mlajši iskalci dela brez izkušenj. Posebna pozornost velja regijam z nadpovprečno stopnjo brezposelnosti, zanje je namenjenih tudi več finančnih sredstev. (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006)

Ukrepi aktivne politike zaposlovanja za leto 2002 :

- ❖ so namenjeni direktno iskalcem zaposlitve ali delodajalcu,
- ❖ pospešen razvoj novih programov in poklicev v storitvenih dejavnostih in na področju ekologije,
- ❖ pospešeno uveljavljanje novih oblik dela, kar povečuje fleksibilnost in mobilnost delavcev,
- ❖ pospešeno preprečevanje dela na črno,
- ❖ učinkovito izvajanje antibirokratskega programa, ki naj bi omogočil hitrejši vstop v legalno opravljanje dejavnosti. (Usmeritve aktivne politike za leti 2002 in 2003)

Med uspešnejše programe zagotovo spada tudi pospeševanje podjetništva in samozaposlovanja, kateremu se bom podrobneje posvetila v svoji nalogi. Namen programa je razreševanje brezposelnosti in odpiranje novih delovnih mest. Skupaj z njim se je razvila tudi dobro organizirana podporni mreža za malo gospodarstvo.

3. POMEN SAMOZAPOŠLOVANJA

Zaposlenost v velikih organizacijah je vedno nekoliko prednjačila pred zaposlenostjo v malih podjetjih. Tudi samozaposlenost je bila dolgo časa zapostavljena in ignorirana, tako, da so marksistični sociologi samozaposlene delavce imeli za družbeni razred, ki pomeni nazadovanje. Zato so raje preučevali delovni proces v velikih kompleksnih organizacijah. Za Marxa je bila kapitalistična privatna lastnina prva negacija individualne lastnine, osnovane na lastnem delu. V socialistični družbi naj bi lastnina ne bila povsem individualna privatna, ampak individualna

družbena, kar pomeni, da posameznik nima monopola. Lastnina je dostopna vsakemu posamezniku in ta jo lahko uporablja v skupnem ali v osebni imenu. (Haralambos,2001:188)

V zadnjem desetletju se je stanje spremenilo, superiornost velikih podjetij je izginila. Mala podjetja in samozaposlitev so postajala vse pomembnejši del akademskega in političnega preučevanja in dialoga. Pokazalo se je, da mala podjetja pomenijo ekonomsko rast in ustvarjajo več zaposlitev kot večja podjetja in korporacije. Pravzaprav so mala podjetja začela predstavljati rešitev družbenih in ekonomskih problemov. Začela so predstavljati prosperiteto, samozaposlitev je postala znak makro-ekonomske vitalnosti. (Bogenhold, 1991:223)

Kljub pozitivnemu značaju samozaposlitve je treba pripomniti, da vse male ekonomske enote niso inovativne in fleksibilne, ravno nasprotno. Le redkim namreč uspe ubežati nestabilnostim in najti svoje mesto na trgu.

Pospeševanje samozaposlovanja je program Ministrstva za delo in Zavoda za zaposlovanje RS, slednji ga tudi izvaja. V okviru tega programa vzpodbujajo brezposelne k podjetniški kulturi na podlagi najrazličnejših izobraževanj, usposabljanj in svetovanj. Proučevanju tega programa se bom posvetila v nadaljevanju svoje diplomske naloge.

3. 1. DEFINICIJA SAMOZAPOŠLOVANJA

»Samozaposlovanje lahko opredelimo kot družbeno priznana in varovana oblika dela in proizvodnje, ki je vključena v sistem formalne ekonomije. V nasprotju z zaposlenostjo, kjer se delavci zaposlujejo pri določenih delodajalcih oz. lastnikih proizvodnih sredstev, poteka samozaposlovanje na sredstvih za proizvodnjo, ki so individualna last vseh, ki sodelujejo v proizvodnji.«(Svetlik,1985:173)

Delavec, ki je samozaposlen, je tako drobni producent, ki svoje blago oziroma storitve proda na trgu. Dohodek, ki ga dobi, porabi za svoje potrebe oziroma predvsem za svoj obstoj na trgu. Samozaposleni predstavljajo homogeno razredno kategorijo na podlagi zaposlitvenega statusa. Znotraj samozaposlitve so različne razredne lokacije.

Scase in Goffee razlikujeta štiri vrste samozaposlitve:

1. Samozaposleni, ki dela zase in ne zaposluje nikogar.
2. Mali delodajalec, ki dela skupaj z delavci, ki jih zaposluje.
3. Lastnik-kontrolor, ki ne dela z delavci, temveč je odgovoren za administracijo in management.
4. Lastnik-direktor, ki kontrolira posel z vidika formalne managerske hierarhije. (Scase in Goffee v Bogenhold, 1991:224)

Opisana tipologija ponuja širok spekter socio-ekonomskih pozicij samozaposlitve. Prvi tip bi bilo kljub temu treba razdeliti še na dva podrazreda:

- ❖ Kategorija samozaposlenih oseb, ki delajo same, ne zaposlujejo nikogar ter ne vključujejo tržne in organizacijske pozicije. V to skupino lahko spadajo samozaposleni kmetje, obrtniki in neodvisni strokovnjaki, ki so lastniki produkcijskih sredstev in kontrolirajo delovni proces, vendar so njihovi prihodki in življenje odvisni od nevidnih tržnih sil.
- ❖ V drugo skupino bi se vključili tisti, ki nimajo avtonomije oziroma so avtonomni le formalnem smislu in celo niso lastniki produkcijskih sredstev. (Bogenhold, 1991:225)

3.1.1 KOOPERATIVA

Kooperativa je oblika skupinskega dela vsaj treh posameznikov, ki so se samostojno združili, da bi uresničili poslovno zamisel. Vsi ekonomski rezultati ostanejo znotraj skupnosti, ki jo vzdržuje kooperativa. Z dobičkom skupnosti ne upravljajo zunanji dejavniki, saj so člani hkrati tudi njeni lastniki.

Kooperative imajo že dolgoletno tradicijo. Prva uspešna skupnost je bila ustanovljena že leta 1844. Nastala je v predmestju Manchestra, v Rochdalu, ko se je skupina delavcev naveličala izkoriščanja. Ustanovili so maloprodajno trgovino. Kljub težavnemu začetku se je kooperativa izkazala za zelo uspešno.

Iz tega časa izhaja tudi pet tradicionalnih oblik, ki so zelo razpoznavne:

1. **Potrošniške kooperative**, ki so najbolj razširjene. Svoje člane preskrbujejo z dobrinami in storitvami, pri čemer upoštevajo potrebno in ugodno ceno.
2. **Delavske kooperative**, ki so bile na začetku najmočnejše v Franciji. Ustanavljajo jih zato, da bi zagotovile potrebno število delovnih mest v skupnosti.
3. **Posojilniške kooperative** izvirajo iz Nemčije.
4. **Kmetijske kooperative** imajo korenine na Danskem in v Nemčiji in rešujejo nabavo, predelavo in prodajo dobrin.
5. **Storitvene kooperative** (stanovanjske, zdravstvene.....) so nastajale po vsem svetu, predvsem v industrijsko razvitih krajih proti koncu 19. stoletja.(Hren, 1997)

Vse našteje oblike so se do konca 19. stoletja razširile po Evropi in ostalem svetu. Nemogoče je trditi, da imajo vse kooperative skupen izvor. Ne smemo pozabiti, da nastajajo po vsem svetu, v različnih okoljih in družbenih ureditvah. Uporabljajo jih za različne namene. V Zahodni Evropi je kooperativni sektor močan in učinkovit. Najbolj so razvite potrošniške kooperative, najmočnejše so zastopane v Skandinaviji. Za ta del Evrope je še posebej značilno, da nekatere oblike izvirajo prav od tod.. Čeprav je bila Vzhodna Evropa do nedavnega še dokaj nedostopna za kooperative, so se določene oblike visoko razvile: potrošniško-ruralne kooperative v Rusiji in kmetijske na Poljskem. Vse so se razvijale v sodelovanju z državo.(Laidlaw, 1974:10)

3.1.1.1 ZADRUŽNIŠTVO V SLOVENIJI

Tradicija zakonskih možnosti za ustanavljanje kooperative oziroma zadruge je pri nas podobna kot drugod v srednji Evropi. Prvi zakoni so bili avstrijski in sicer Zakon o pridobitnih in

gospodarskih zadrugah iz leta 1873 ter zakon o reviziji pridobitnih in gospodarskih zadrug iz leta 1903. Prva hranilno- kreditna zadruga je bila ustanovljena že leta 1872, leta 1883 pa je bila ustanovljena prva zveza slovenskih hranilno kreditnih služb. (Kovačič, 1995:2)

Pomembno vlogo v razvoju zadružništva ima tudi utemeljitelj krščansko – socialnega gibanja na slovenskem dr. Janez – Evangelist Krek. Začel je drugo fazo slovenskega zadružništva. Prva, iz časa zgodnjega liberalizma v Sloveniji, se je omejila predvsem na večja središča in vasi skoraj ni dosegla. J. E. Krek je začel razvijati kmetijske zadruge Raiffeisnovoga tipa leta 1890. Kmalu za tem pa tudi potrošniške in stanovanjske zadruge na vsem ozemlju Slovenije, pa tudi v Istri in Dalmaciji. (Javornik, 1992:3)

Centralo teh zadrug je Krek vodil od konca 1902 pa vse do smrti 1917. Krekovo zadružništvo je pripomoglo k relativni stabilizaciji slovenskega kmečkega gospodarstva. Zadružništvo je z ugodnimi posojilnimi pogoji ustavilo propad in prodajo kmetij, odpravilo oderuštvo in preprečilo izseljevanje. Poleg tega pa je zadružništvo odigralo pomembno vlogo pri modernizaciji kmetijstva. (Javornik, 1992:3)

Zadruge so doživele razmah zlasti po prvi svetovni vojni. Pred drugo svetovno vojno je v Sloveniji delovalo že okoli 1700 zadrug. Zadružništvo je bilo tedaj najpomembnejši gospodarski sektor v Sloveniji. Leta 1937 pa je začel veljati zakon o gospodarskih zadrugah in to za celotno območje prve Jugoslavije. (Kovačič, 1995: 2)

Ta zakon iz leta 1937 je veljal za vse vrste kooperativ oz. zadrug. Zadrugo je lahko ustanovilo najmanj 10 oseb, ki so neomejeno razpolagale s svojim premoženjem, dobiček pa se je delil med člane sorazmerno s prometom z zadrugo, del dobička pa gre v rezervni sklad, ki se ne more deliti med člane. Zakon je aktivno vlogo zadruge do članstva spodbujal tako daleč, da je celo določal, da sme zadruga poslovati samo s člani. (Hren,1997)

Zakoni po drugi svetovni vojni so prvotno namero zadrug, da naj bi pospeševale predvsem koristi svojih članov, popolnoma izničili. V tem obdobju se zadruge izpostavlja tudi kot oporo državi pri izvajanju državnega gospodarskega načrta in kot pomoč državi pri dviganju blaginje najširših

ljudskih slojev. Takoj po vojni so nastajale predvsem nabavno prodajne zadruge, obnovitvene zadruge in pa predvsem kmetijske zadruge. Že od leta 1949 pa je novi Temeljni zakon o kmetijskih zadrugah nakazal smer razmišljanja o zadrugah za celotno obdobje samoupravnega socializma. Zadruge so postale način nadzora države nad kmeti, tudi s ciljem, da bi kmetje pomagali graditi socializem na vasi. Tako je bilo leta 1948 v Sloveniji okoli 1150 kmetijskih zadrug. Zadružništvo je bilo kasneje vse bolj oddaljeno od izvirnih načel. Članstvo je bilo leta 1961 s posebno uredbo ukinjeno in tako je zadruga skoraj povsem izgubila svoje temelje. Leta 1972 je bil sprejet zakon, ki je v svoja določila vnesel nekaj prvotnega zadružnega duha, vendar pa v praksi storjenega odmika ni mogel popraviti. (Hren, 1997)

Proti koncu osemdesetih let, ko je nastopila gospodarska recesija so se zadruge kapitalsko osiromašile, zato se je odnos s kmeti skrčil na kupoprodajni odnos. (Kovačič, 1995:2)

Zakon o Zadrugah, ki je trenutno v veljavi, pa predstavlja povsem zadovoljivo zakonsko osnovo za ustanavljanje pravne osebe koopreantov. Kooperativa lahko deluje kot d.o.o., d.n.o. , komanditna družba, komanditna delniška družba, delniška družba, lahko pa celo kot društvo ali zavod. Seveda pa ustanovitveni akti oziroma pogodba morajo določati razmerja med člani in naravo družbe v skladu z načeli po katerih deluje kooperativa. (Hren, 1997)

3.1.1.2 KOOPERATIVE KOT MOŽNOST ZA NOVA DELOVNA MESTA

Kooperative imajo v državah Evropske skupnosti že dolgoletno tradicijo, v zadnjem času predvsem kot zelo učinkovit instrument za pospešeno zaposlovanje. Predstavljajo ustrezno alternativo za ljudi, ki so izgubili delo ali so se naveličali službe v hierarhično vodenem podjetju. Njihova skupna značilnost je pomanjkanje zagonskega kapitala, obvladajo pa določene veščine, ki bi v sodelovanju z drugimi vodile do uspešnega posla. Po podatkih Mednarodne zveze kooperativ je v svetu v različnih kooperativah zaposlenih preko 100 milijonov ljudi. Trenutno se kooperative najbolj razvijajo v Italiji, Španiji in na Irskem. Slovenija se bo kot bodoča članica Evropske unije morala približati Evropi in njenim smernicam in začeti vzpodbujati zaposlovanje tudi v kooperativah. (Hren, 1997)

Cilj delovanja kooperativ:

- ❖ odpiranje delovnih mest,
- ❖ večja možnost za samozaposlitev brezposelnih oseb različnih poklicev,
- ❖ lažje povezovanje s kooperativami na lokalnem, državnem in mednarodnem nivoju,
- ❖ možnost moštvenega in projektnega načina dela, predvsem pri soodločanju in soodgovornosti vseh zaposlenih pri poslovni politiki kooperative,
- ❖ učinkovitejši nastop na trgu. (<http://www.ess.gov.si/>)

Tudi v Sloveniji postaja kooperativa vse bolj atraktiven model zaposlovanja, saj je po letu 1990 brezposelnost začela rasti. Izguba številnih delovnih mest je predvsem posledica njihovega prestrukturiranja in slabših zaposlitvenih možnosti za prve iskalce zaposlitve. V Sloveniji že delujejo nekatere kooperative v kmetijstvu, turizmu in nekaterih drugih storitvenih dejavnostih. Pojavljajo se tudi že poskusi razvojno-raziskovalnih kooperativ. Največ jih deluje v obliki zadrug, predvsem zaradi enostavnega postopka ustanovitve in prenehanja, definiranih odnosov med člani in relativno hitre sestave upravnih organov. Uvajanje kooperativ je vzpodbudil Zavod RS za zaposlovanje z javnim razpisom leta 1997 in 1998. Izbranih je bilo 28 projektov, pri katerih naj bi uvedli kooperative. Pogodbe o izdelavi in izvedbi programa je sklenilo 23 prijavljenih. Do leta 2000 je bilo ustanovljenih 14 kooperativ. Trenutno je v uvajalne programe vključenih 140 brezposelnih, samozaposlitev je uresničilo 85 brezposelnih. Predvidevamo lahko, da se bo nadaljnja rast zaposlovanja uresničila predvsem v kooperativah, ki so bile ustanovljene na podeželju. (ZRSZ,2000)

Zavod RS za zaposlovanje spodbuja razvoj različnih kooperativ tako, da omogoča usposabljanje članov in svetuje pri samem ustanavljanju kooperativ. Sofinancira del zagonskih in promocijskih stroškov, ki jih določa poslovni načrt, vendar največ do skupne višine šestih zajamčenih plač. Ustanoviteljem daje finančno pomoč v skladu s programom za pospešeno samozaposlovanje in za managerske stroške. Zavod zagotavlja 33,5% zagonskih sredstev, hkrati nudi tudi ustrezno strokovno pomoč pri delovanju in razvoju kooperative. (ZRSZ, 2000)

3.1.2 POLOŽAJ SAMOZAPOŠLOVANJA V SOCIALIZMU

Samozaposlitev v socializmu ni bila zaželjena. Po letu 1945 zasebne iniciative v kapitalnem smislu ni bilo več.² Privatno podjetje se je obravnavalo kot tuje socialistični produkciji, zato je obstajala težnja, da so te oblike gospodarske dejavnosti obstajale le kot obrobne. Samozaposlovanje je bilo torej zelo omejeno.; omejeno je bilo število zaposlenih, samozaposlitev pa se je lahko uveljavljala le v industriji in osebnih storitvah, v dejavnostih kot sta kultura in umetnost pa so posamezniki lahko pridobili status svobodnega poklica. (Ivančič, 1999:94)

V drugi polovici 80. let, torej še v socializmu, je samozaposlovanje začelo naraščati tudi v Sloveniji. Konec leta 1988 je bil sprejet Zakon o podjetjih, ki je dovoljeval zasebni kapital. Politične in gospodarske elite so spoznale, da samozaposlitev lahko prispeva k stabilizaciji gospodarstva. Samozaposlitev se je tako razširila na vsa področja zaposlovanja in tudi med številne poklice. (Ivančič, 1999:94)

¹ Leta 1988 je bilo 85% vseh zaposlenih v družbenem sektorju , v nekmetijskem privatnem 6%, preostali pa v zasebnem nekmetijskem sektorju.

Samozaposlitev je bila v Sloveniji po 2. svetovni vojni vseskozi prisotna. Kljub usmeritvam prejšnjega sistema in tudi delno negativnemu prizvoku, ki so ga bili deležni tedanji podjetniki, je podjetniški duh obstajal, se uspešno razvijal in to brez usteznih razvojnih spodbud za hitrejši razvoj podjetništva.

3. 2. SAMOZAPOSLITEV IN POSAMEZNIK

Samozaposlovanje je v današnjem času postalo ena izmed najbolj obetajočih alternativ za zmanjšanje brezposelnosti. Program spodbujanja samozaposlovanja je ukrep politike zaposlovanja in razrešuje probleme brezposelne osebe, vodi v trajno zaposlitev in lahko tudi v odpiranje novih delovnih mest v okviru samozaposlitvenih enot. Vendar ima tak način zmanjševanja brezposelnosti tudi druge razsežnosti, ki so pomembne predvsem za posameznika.

- ❖ S samozaposlenostjo posameznik izgubi precej manj samostojnosti, kot tisti, ki se zaposli pri nekem drugem.
- ❖ Vsi ljudje imamo pravico delati tisto, kar si želimo.
- ❖ Posamezniki, ki lahko razvijajo samoiniciativo pri iskanju ustrezne zaposlitve, bodo optimalno izkoristili svoje sposobnosti.

3.2.1 OSEBNOST

Odločitev za podjetništvo je rezultat več faktorjev. Na prvem mestu so gotovo osebnostne lastnosti posameznika, nato domače in poslovno okolje. Nekatere lastnosti so lažje pridobljene, druge težje. Obstajajo celo take, ki negativno vplivajo na razvoj in ravnanje nekega samozaposlenega.

Za uspešno opravljanje vsake dejavnosti, ki se je človek loteva načrtno ali nagonsko mora imeti vsaj nekatere lastnosti in sposobnosti, katerih kombinacija omogoča uspešnost. Omogoča in ne zagotavlja. Nepredvidljivi vplivi iz množice okolij lahko preprečijo uspešno opravljanje vsake dejavnosti. (Špilak, 1999:40)

Lastnosti, ki so najpogostejše pri samozaposlenih:

- ❖ predanost ideji in zaupanje vanjo, ki se kaže v pripravljenosti podjetnika, da se za uresničitev svoje vizije marsičemu odpove;
- ❖ želja po uspehu;
- ❖ obsedenost s priložnostjo;
- ❖ iniciativnost in odgovornost do vseh, ki so vključeni v podjetniški proces;
- ❖ vztrajnost pri reševanju najzahtevnejših problemov, ki mu predstavljajo izziv;
- ❖ sposobnost učenja na napakah;
- ❖ upoštevanje povratnih informacij o uspehu;
- ❖ prepričanje, da upravlja z resursi in ne resursi z njim;
- ❖ preračunljivo obvladovanje tveganja;
- ❖ osebnost, vredna zaupanja in spoštovanja;

- ❖ pripravljenost na možnost, da propade;
- ❖ samostojnost in jasna vizija;
- ❖ kreativnost in inovativnost;
- ❖ samozaupanje in optimizem (Korutko v Pšeničny, 2000: 63).

Lastnosti, ki negativno vplivajo na podjetniški razvoj:

- ❖ prepričanje o lastni superiornosti in nezmotljivosti;
- ❖ nesposobnost za sprejemanje nasvetov in neupoštevanje drugačnega mnenja;
- ❖ impulzivnost do stopnje koleričnosti;
- ❖ neobvladovanje procesov;
- ❖ prepričanje, da sami težko prispevamo k uspehu ali neuspehu;
- ❖ perfekcionizem;
- ❖ neodvisnost za vsako ceno (Timmons v Pšeničny, 2000: 64)

Pojavlja se torej vprašanje, ali so podjetniške lastnosti pridobljene ali prirojene?

Na to vprašanje bi lahko odgovorila takole. Samozaposleni niso samo osebe s prirojenimi talenti, temveč tudi osebe, ki si takšne lastnosti pridobijo z ustreznim usposabljanjem in izobraževanjem. Seveda pa je jasno, da lastnosti, ki jih potencialno ni, tudi ni mogoče razvijati. Podjetnik bo zato deloval bolj podjetniško, če bo živel v okolju, ki ga bo spodbujalo.

**USPEŠNOST SAMOZAPOsLENEGA= podjetniška sposobnost x
znanje x motivacija**

Vir:Plut, 1995:54

Uspešnost je torej večja, kolikor bolj ima neka oseba razvite podjetniške sposobnosti, znanja in motivacijo. Vendar pa nekdo, ki ima primankljaj v eni izmed teh treh komponent nadomesti z bolj razvito katerokoli drugo komponento (Plut,1995:54). Kako razvite pa so podjetniške sposobnosti pa je v veliki meri odvisno od sistema vzgoje, sociokulturnih in političnih dejavnikov, ki določajo v kakšnem obsegu se te lastnosti aktivirajo.

Podjetnik je torej uspešen, če so njegove osebnostne lastnosti kombinirane. Predvsem mora imeti veliko znanja, izkušenj, seveda tudi sposobnosti in motivacije. Vse to pripelje do uspešnega rezultata. Večina podjetnikov svojo samostojno pot začne šele kasneje, ko ima že določene izkušnje. Pomembne so vse izkušnje, vsi kontakti, ki jih je podjetnik navezal v svoji karieri, a tudi vse znanje, ki si ga je pridobil. Več ga je, več je možnosti za uspeh. Kdor je že sodeloval pri uspehu nekoga drugega, ima precej možnosti, da uspe tudi sam.

Spodnja tabela prikazuje sposobnosti in zanimanje podjetnika glede na njegova leta in izkušnost.

Tabela 3: Krivulja izkušnosti samozaposlenih po letih

KRIVULJA IZKUŠENOSTI	STAROST 20	STAROST 30	STAROST 40	STAROST 50
POSLOVNE IZKUŠNJE	MALO	SREDNJE	VELIKO	ZELO VELIKO
MANAGERSKO ZNANJE	MALO DO SREDNJE	SREDNJE DO VELIKO	VELIKO	VELIKO

PODJETNIŠKI CILJI	SE SPREMI- NJAJO	JASNI	ZELO JASNI	ZELO JASNI
ZAGON, ENERGIJA	NAJVIŠJA	VISOKA	SREDNJE VISOKA	MAJHNA
MODROST, RAZSODNOST	NAJNIŽJA	VIŠJA	VISOKA	NAJVIŠJA
USMERITEV, PRIUČEVANJE	RAZPRAVLJA- NJE O TISTEM, KAR TE ZANI- MA	VODENJE SEKTORJEV, ODDELKOV	RAST IN ŽETEV	REINVESTIRA- NJE IN VLAGA-NJE
PREVLADUJOČE ZNAČILNOSTI	URESNIČITI MLADOSTNE SANJE	OSEBNA RAST, NOVE SMERI IN PRIJEMI	VRAČANJE, OBNAVLJA- NJE IN REIN- VESTIRANJE	-

Vir: Pšeničný, 2000:159

Leta 1998 je evropska fundacija za izboljšanje življenja in delovnih pogojev naredila raziskavo, v katero so bile vključene vse članice EU in Norveška. Raziskava je skušala ugotoviti glavne značilnosti samozaposlenih in tudi v kakšnih pogojih delajo. Ena ključnih ugotovitev raziskave je bila starost samozaposlenih in zaposlenih.

Raziskava je pokazal, da je povprečna starost za samozaposlene 42 let, zaposleni pa so v povprečju stari 37 let in pol. Rezultati po starostnih kategorijah pa so naslednji: V razredu od 16-29 let je delež zaposlenih kar dvakrat večji kot pri samozaposlenih, kar nekoliko presenetljiv je visok delež samozaposlenih v kategoriji od 50 do 59 let in sicer kar 30%, zaposlenih pa je v tej isti kategoriji le 19%. V razredu od 60-64 let pa je delež samozaposlenih ponovno kar dvakrat višji kot med zaposlenimi. (Self-employment; choice or necessity)

3.2.2. MOTIVACIJA

Pot samozaposlenega je težka in tvegana, posebno težak je začetek. Kakšni motivi torej spodbudijo posameznika, da se odloči za to pot?

Motivacija za samozaposlitev je proces, ki povzroča, da se ljudje vedejo in delujejo podjetniško, to pomeni, da s pomočjo vgrajene potrebe po uspehu, sposobnosti, znanja in sredstev iščejo in kombinirajo proizvodnje dejavnike tako, da realizirajo donosne podjetniške priložnosti in tako prispevajo k razvoju družbe. (Plut, 1995: 68)

Motive lahko razdelimo na osnovne in ostale. Osnovni motivi, ki so značilni za večino ljudi so:

- ❖ potreba po moči,
- ❖ potreba po uspehu,
- ❖ potreba po uveljavljanju,
- ❖ potreba po priznanju.

Drugi motivi, ki so značilni za podjetniško ravnanje, so:

- ❖ podjetništvo kot način življenja,
- ❖ užitek v delu in poslu,
- ❖ želja po podjetniški žetvi,
- ❖ razumevanje drugih ljudi in njihovih potreb ter motiviranje ljudi za uspeh,
- ❖ zgraditev organizacije. (Pšeničny, 2000:71)

Osnovne motive bi lahko združili pod potrebo po pozitivni samopodobi. Le-ta je za človeka bistvenega pomena. Utemeljena je tudi domneva, da so osebe, ki imajo veliko potrebo po moči ter visoko samozaupanje in pozitivno samovrednotenje, predisponirane za vodilni položaj. S percepcijo moči je tesno povezana tudi storilnostna motivacija, ki je bistvenega pomena, saj človeka žene k delovanju. Storilnostna motivacija je sestavljena iz **želje po doseganju uspehov** in **strahu pred neuspehom**. Želja po uspehu človeka pozitivno motivira k delovanju, strah pred

neuspehom ga blokira. To je seveda povezano z samopodobo. Nekdo, ki je visoko motiviran za uspeh, ima tudi izostren občutek samovrednosti in se tako lažje brani pred izgubo samozaupanja zaradi neuspeha. Nasprotje visoko motiviranih so ljudje, ki imajo nizko storilnostno motivacijo, saj imajo svoje uspehe zgolj za slučajne rezultate, neuspehe sprejemajo kot rezultat svojih pomanjkljivosti. (Nastran Ule,1994:193)

Tako kot je potreba po pozitivni samopodobi človekova bistvena potreba, sta tudi storilnostna motivacija in težnja po moči človekova pozitivna želja in potreba. Vendar ta lahko postane tudi negativna, kadar je sama sebi namen, ko se izgubi funkcionalna povezava med občutkom moči in pozitivno samopodobo. Realna pozitivna samopodoba namreč terjaja nemanipulativno priznanje posameznikovih osebnih kvalitete s strani drugih ljudi in njihovo samospoštovanje posameznika. Moč zahteva več priznanj posamezniku od podrejenih oseb in na ta način pravzaprav nadomešča dejansko pozitivno samopodobo z namišljeno narcistično podobo o sebi. (Nastran Ule,1994:194)

3.2.3 ZNANJE

Nenehno izobraževanje je danes življenjska nuja in znanje je ključni dejavnik za razvoj. Novo znanje nastaja v procesih ustvarjalnega učenja in dela. Vendar pa samo kopičenje informacij v spominu še ne pomeni znanja. Šele ko se te informacije postavijo v sistem funkcionalnih odnosov, lahko govorimo o pridobljenem znanju. Način pridobivanja informacij poteka prek pridobivanja izkušenj in prek sistematičnega učenja, ki ga nudijo šole. V psihološkem smislu predstavlja znanje v spominu uskladiščene procesne modele, s katerimi človek obvladuje določena dogajanja v sebi in v okolju. Tako ločimo:

1. tehnično znanje, ki pomeni sposobnost uporabljati ustrezne postopke.

2. **znanje o človeku in medčloveških odnosih** (sposobnost delati z drugimi ljudmi, razumevanje in motivacija)

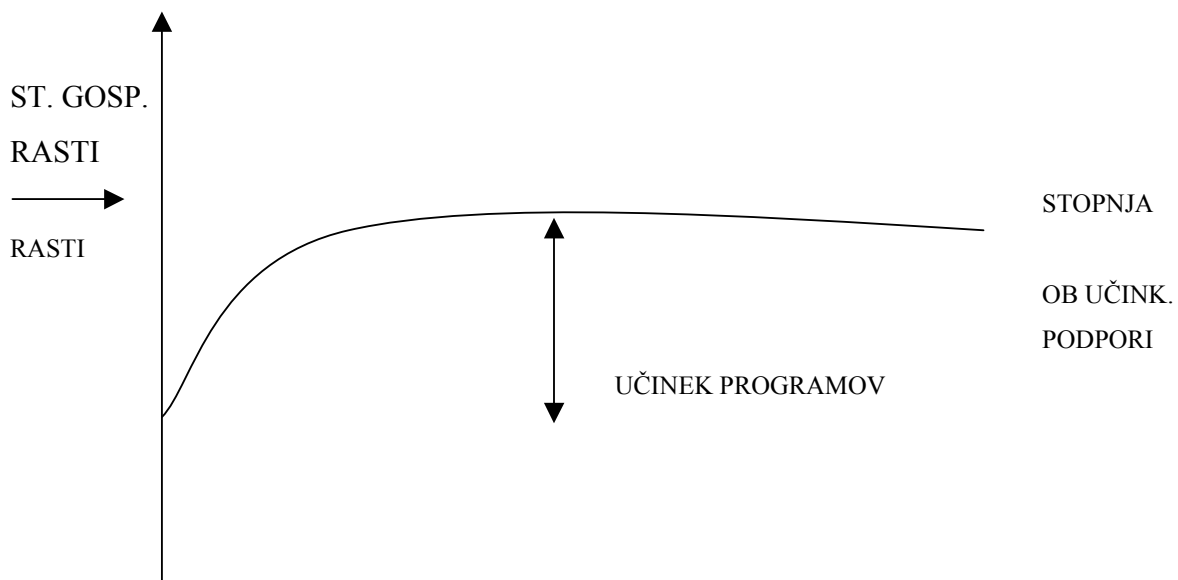
3. **konceptualno znanje** (usklajevanje umskih sposobnosti in povezovanje zamisli; organizacijske in ustvarjalne sposobnosti) (Plut, 1995:57)

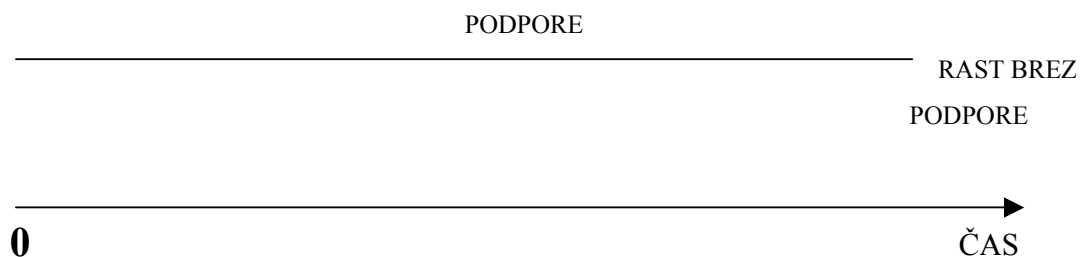
Nekdo, ki se odloči za samozaposlitev mora pridobiti vse tri vrste znanja. Poznati mora tudi ves elemente poslovanja. Pomembni so naslednji:

- ❖ trženje (marketinška strategija)
- ❖ finance (izračun cen, določanje praga rentabilnosti, računovodstvo....)
- ❖ organizacija podjetja
- ❖ kadrovska problematika
- ❖ splošne teme (pravni vidiki) (Plut, 1995:57)

Vsa znanja, sposobnosti in izkušnje pa je potrebno uspešno prenesti v prakso. Za veliko večino je vsaj delno obvladanje določenih znanj pogoj za uspešnost njihovih aktivnosti. Nekateri pa uspejo tudi čeprav vedo malo. Ti imajo pač samo veliko sreče, da kljub neznanju s svojim pogumom, iznajdljivostjo, zavzetostjo in prodornostjo najdejo svojo priložnost na trgu. (Špilak, 1999: 118)

4. SPODBUJANJE SAMOZAPOŠLOVANJA

Graf 1: Koncept pozitivnega učinka državnih podpornih programov malim podjetjem (Glas, 1999:208)

Graf nam predstavlja naslednji položaj. Če malo podjetje ne dobiva podpore, njegova gospodarska rast stagnira oziroma podjetje ne napreduje. Če se država odloči, da bo pomagala pri razvoju podpornih programov za mala podjetja, se pokaže pozitiven rezultat. Gospodarska rast napreduje, šele nato stagnira. Razni podporni programi morajo biti dobro zasnovani, da bodo tudi učinkoviti. Prava strategija poskrbi za pozitivni učinek. Izhajati mora iz ustreznega podpornega omrežja, ki mora biti zasnovano tako, da ustreza razvoju in potrebam malih podjetij.

Pospeševanje podjetništva je precej uveljavljen program aktivne politike zaposlovanja v državah Evropske unije in tudi v državah na prehodu. Ekonomsko razvite države so se s samozaposlovanjem srečale že v začetku sedemdesetih let, ko so na ta način poskušale zmanjšati brezposelnost. Razvile so široko mrežo podpornih organizacij, ki se navezujejo na državne programe za pospeševanje gospodarske rasti in zaposlovanja. Program samozaposlovanja je eden izmed najbolj popularnih programov, saj zmanjšuje pritisk na podporo za brezposelne. Nekatere dežele zaradi svoje kulture niso naklonjene podporam.

V prid podpornim programom govorijo tudi te ugotovitve:

- ❖ porabijo se le manjša sredstva v primerjavi z izplačevanjem podpore,
- ❖ sami sistemi zaposlovanja ne spodbujajo k iskanju dela,
- ❖ zaradi tržnih razmer so ti programi uspešnejši kot v razvitih deželah. (Glas, Cerar, 1997)

Te navedbe se ujemajo tudi z ugotovitvami v Sloveniji. Na ZRSZ ocenjujejo:

- ❖ Okoli tretjina posameznikov, ki se ne vključi v program, vedno ostane brez dela po dve do tri leta. Biti brez zaposlitve za večino posameznikov predstavlja hudo psihološko travmo. Ne nazadnje je to tudi velika finančna preizkušnja
- ❖ Zanimivo je tudi, da bi se okoli 80% posameznikov, ki so se odločili za samozaposlovanje, ponovno odločilo za ta korak, čeprav tak način reševanja brezposelnosti prinaša veliko odgovornosti in precejšen finančni pritisk. Večina podjetnikov vidi v tem uresničenje svojih sanj, samopotrjevanje in pozitiven vpliv na njihovo psiho.

V okviru omenjenih programov dobijo interesenti finančno ponudbo, katere vrednost je enaka vsotam mesečnih prejemkov med brezposelnostjo. Edini pogoj je, da denar investirajo v dejavnost, ki prinaša redno zaposlitev.

Količina denarja, do katere je posameznik upravičen, je seveda odvisna od trajanja brezposelnosti in od stopnje nadomestil. Mnogi programi imajo vključene zahteve po osebni investiciji, prisotnosti na seminarjih in po raznih drugih kontrolnih sredstvih, ki onemogočajo uporabo denarja za druge namene. Tak način financiranja je zelo razširjen predvsem v deželah na prehodu, v zadnjem času se uveljavlja tudi na Kitajskem, v Estoniji, na Madžarskem, Poljskem in v Rusiji.. Prav prehod v tržno gospodarstvo je omogočil razvoj storitvene dejavnosti, ki je primernejša za samozaposlovanje. Države z razvitim gospodarstvom so programe samozaposlovanja začele propagirati med brezposelnimi že v začetku sedemdesetih let. Dežele Evropske skupnosti, npr. Danska, Nemčija, Velika Britanija in Francija, so pomagale izdelati modele samozaposlovanja. V spodnji tabeli je prikazano izvajanje tega programa v nekaterih državah. (Vodopivec v Glas, 2000:214)

Tabela 4: Način izvajanja programov samozaposlovanja v Evropi in ZDA (Vodopivec v Glas, 2000:215)

DRŽAVA	DANSKA	NEMČIJA	V. BRITANIJA	ZDA	POLJSKA
DATUM	1985	1986	1983	1989	1990

UVEDBE					
PRIMERNOST	Dlje časa brezposelni in stari nad 25 let in drugi brezposelni vsaj 5 mesecev.	Registrirani vsaj 4 tedne. Program je odvisen od proračunskih sredstev.	Brezposeln vsaj 6 mesecev, ki prejema nadomestilo za brezposelne.	Posameznik, ki izpolnjuje zahtevek za prejem nadomestila za naslednje leto.	Vsi registrirani ali tisti, ki izpolnjujejo pogoje za prejemanje nadomestila. Čas brezposelnosti ni pogoj.
OBLIKA IZPLAČILA	mesečno nadomestilo	.mesečno nadomestilo	tedensko nadomestilo	Občasno nadomestilo in neobvezno pavšalno plačilo za določen datum.	Posojilo z obrestno mero, ki je enaka 60% diskontne stopnje centralne banke. (80% za proizvodne dejavnosti).
	DANSKA	NEMČIJA	VELIKA BRITANIJA	ZDA	POLJSKA
VIŠINA IZPLAČILA	50% najvišjega nadomestila za brezposelne (do 54000 DKr letno).	Enaka prejšnji upravičenosti do nadomestila prispevka za socialno varnost.	Pavšalno 40 L tedensko. Od 1991 lokalni sveti za usposabljanje sami odmerjajo plačila.	Enako prejetemu tedenskemu znesku, pavšalni znesek se določi glede na skupni znesek tedenskega nadomestila, ki ga prej še ni prejel.	Znesek posojila ne sme presegati 20X napovedanega mesečnega dohodka iz dejavnosti. Polovica posojila se odpiše, če podjetje deluje vsaj 24 mesecev.
TRAJANJE IZPLAČILA	do 3,5 let	Do 6 mesecev in se veča s trajanjem brezposelnosti.	Do 52 tednov; od 91 (od 26 do 66 tednov).	od 26 tednov	enkratno posojilo.
POGOJI IZPLAČILA	Ni omejitev za prosilce ali vrsto podjetja. Lastni kapital	Priporočilo potrjeno s strani pristojnih or-ganov	Mora imeti 1000L lastnega kapitala in mora delati vsaj	Uvodni seminar. Dejavnost mora biti	Vprašalnik s podrobnimi podatki o

	ni potreben.	(banke, zbornice). Dejavnost mora zagotavljati 3.400 DEM mesečno.	36 ur na teden.	zakonska in delati mora polni delovni čas in imeti pregled nad poslovanjem.	podatki o izkušnjah in predlagani dejavnosti. Obvezno usposabljanje.
MEHANIZMI POMOČI	Prejemniki se lahko udeležujejo posebnih tečajev za nove podjetnike.	Nihče ni vezan na program.	Uradni seminar pred vstopom, enkrat na leto jih obišče uradna oseba. Možen obisk 3 brezplačnih seminarjev.	Storitve namenjene zagonu dejavnosti. Udeleženci se odpovejo zahtevi, da jim zaposlitev išče zavod za zaposlovanje.	/

5. POSPEŠEVANJE SAMOZAPOSOLOVANJA V SLOVENIJI

V Sloveniji poteka program pospešenega samozaposlovanja že trinajst let. V tem okviru tečejo projekti, ki vzpodbujajo brezposelne k podjetniški kulturi. Brezposelnim nudijo različne vrste izobraževanja, usposabljanja in svetovanja, ki vodijo k pospešenemu samozaposlovanju oziroma odpiranju novih delovnih mest. (Zavod za zaposlovanje:2001)

Namen programa

Razreševanje brezposelnosti s samozaposlitvijo in odpiranje novih delovnih mest v malih podjetjih.

Cilji

- ❖ samozaposlitev brezposelne osebe, ki želi uresničiti poslovno idejo ter izkaže pogoje in možnosti za uresničenje.
- ❖ odpiranje novih delovnih mest.

Vsebina

❖ pomoč pri samozaposlitvi

Namen ukrepa je, da oseba, pridobi osnovne informacije o možnostih samozaposlovanja, o postopkih, potrebnih za realizacijo samozaposlitve in o dejavnikih, ki jih mora upoštevati.

❖ sofinanciranje stroškov vzpodbujanja podjetništva

Ukrep je namenjen osebam, ki so se samozaposlile. Namen pomoči je pospeševanje podjetništva in odpiranje novih delovnih mest.

Način izvajanja programa

Pomoč pri samozaposlitvi osebe se lahko izvaja v obliki individualnega svetovanja in skupinskega svetovanja v obliki seminarjev, delavnic. Vzpodbujanje podjetništva se izvaja v enkratni obliki nepovratne finančne pomoči osebi, ki se samozaposli. Program izvaja Zavod RS za zaposlovanje. Pomoč pri samozaposlitvi pa se izplačuje na podlagi sklenjene pogodbe in izdane napotnice izvajalcu, ki je bil izbran na javnem razpisu izbora svetovalcev. Pomoč za sofinanciranje stroškov vzpodbujanja podjetništva se neposredno izplačajo osebi, ki se je samoaposlila.

Ciljne skupine:

- ❖ brezposelne osebe po šestih mesecih prijave na zavodu
- ❖ delavci, katerih delo postane neuporabno na podlagi elaborata kadrovskega potreb.

Merila za vključitev v program

1. Pomoč pri samozaposlovanju

- ❖ prijava brezposelne osebe na ZRSZ (praviloma nad 6 mesecev)
- ❖ delavci, pri katerih delo postane nepotrebno na podlagi elaborata kadrovskega potreb.

2. Sofinanciranje stroškov vzpodbujanja podjetništva

- ❖ uresničljiv poslovni načrt
- ❖ postopkovna dokumentacija
- ❖ realizirana samozaposlitev

Sofinanciranje stroškov vzpodbujanja podjetništva

- ❖ uresničljiv poslovni načrt
- ❖ postopkovna dokumentacija
- ❖ realizirana samozaposlitev.

Trajanje programa

- ❖ Pomoč pri samozaposlitvi lahko traja do 18 mesecev po vključitvi osebe v program.

Vrsta in višina stroškov, ki se krijejo v okviru programa

- ❖ Pri pomoči za samozaposlitev se osebi krijejo stroški izobraževanja, svetovanja in svetovanja pri pripravi poslovnega načrta na podlagi dejanskih stroškov in sicer do 1 minimalne mesečne plače, pod pogojem, da bo samozaposlitev trajala dve leti.
- ❖ Pri financiranju stroškov vzpodbujanja podjetništva se osebi, ki se je samozaposlila, izplačajo nepovratna sredstva v enkratnem znesku do 4 minimalnih mesečnih plač, pod pogojem, da bo samozaposlitev trajala 2 leti.

Predvideno število udeležencev programa

- ❖ pomoč pri samozaposlitvi je 850
- ❖ sofinanciranje stroškov vzpodbujanja podjetništva je 800

Spremljanje in nadzor

Izvajanje programa se spremlja **mesečno** (finančno), **trimesečno** (vsebinsko) in **preko občasnega nadzora** (enkrat letno).

❖ Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve spremlja:

1. **mesečno:** finančno izvajanje programa z vsebinsko utemeljitvijo;
2. **trimesečno:** vsebinsko realizacijo programa, na podlagi poročil o vmesnih internih evalvacijah
3. **letno:** letna poročila izvajalcev, ki zajema tudi evalvacijo vsebine, ustreznost in učinkovitost programa

❖ Zunanja evalvacija

Zunanja evalvacija omogoča večjo objektivnost in se načrtuje po posameznih programih ali širših programskih sklopih.

Ukrepi, ki so predvideni v primeru, da se program ne izvaja

❖ V primeru, da udeleženec programa krši pogodbo o vključitvi v program je dolžan vrniti sredstva v skladu s pravilnikom o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2001

V okviru zavoda za zaposlovanje potekajo tudi programi spodbujanja samozaposlovanja, ki so namenjeni posebnim ciljnim skupinam. Tako se v usposabljanje vključujejo že osnovnošolci, dijaki in študenti zaključnih letnikov. Na osnovi strategije trga delovne sile je zavod izdelal program Razvoj podjetnosti in ustvarjalnosti mladih. Cilj tega programa je povezati vse obstoječe programe za mlade v enotni program, ki ga bodo vodila ustrezna ministrstva. Posebno obliko pospeševanja samozaposlovanja predstavlja tudi program Uvajanje kooperativ, s programom Samozaposlovanje na podeželju se skuša usposobiti udeležence za razna dopolnilna dela.

5.1. IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE ZA SAMOZAPOSLITEV

Brezposelnim, ki začnejo razmišljati o lastnem podjetju, so najprej namenjeni informativni seminarji, ki trajajo nekaj ur. Tako izobraževanje se je v letu 1999 standardiziralo, tako da

udeleženci po vsej Sloveniji pridobijo enako začetno znanje. Izobraževanje je namenjeno pridobivanju osnovnih informacij o samozaposlitvi, o postopkih, potrebnih za samo realizacijo in o dejavnikih, ki jih morajo upoštevati pri vzpostavitvi samozaposlitvenega projekta.. Zelo pomembna vsebina prvega seminarja so tudi motivacijske teme in teme o lastnostih podjetnikov. Po prvem seminarju dobijo potencialni podjetnik možnost, da se udeležijo tridnevnega uvodnega seminarja, ki je namenjen predvsem pridobivanju znanja s posameznih področij, ki so pomembna za prihodnje poslovanje podjetja. Tako se npr. seznanijo s temami kot so trženje, računovodstvo, davki... To so zahtevne teme, za brezposelne pogosto čisto nove, zato imajo možnost obiskovati tudi poglobljene oblike usposabljanja in delavnice za pripravo poslovnega načrta, razne marketinške delavnice, finančna predavanja in biti deležni svetovanja s posameznih poslovnih področij. Poglobljeno izobraževanje poteka v sodelovanju z zunanjimi pogodbenimi partnerji Zavoda za zaposlovanje. Število brezposelnih, ki se odločajo za strokovno izobraževanje, narašča iz leta v leto, kar lahko vidimo iz registracij dejavnosti. V letu 2000 se je v različne oblike usposabljanja za samozaposlovanje vključilo 6483 brezposelnih oseb. V primerjavi z letom 1999 se je vključevanje v program zopet nekoliko povečalo, prav tako se je povečalo vključevanje v informativne seminarje. Bodoči podjetniki so se torej začeli zavedati, da je znanje temeljnega pomena za uspešno delovanje podjetja. V spodnji tabeli si lahko ogledamo, kako se je gibala samozaposlitev in kako so se podjetniki vključevali v posamezne oblike izobraževanja.

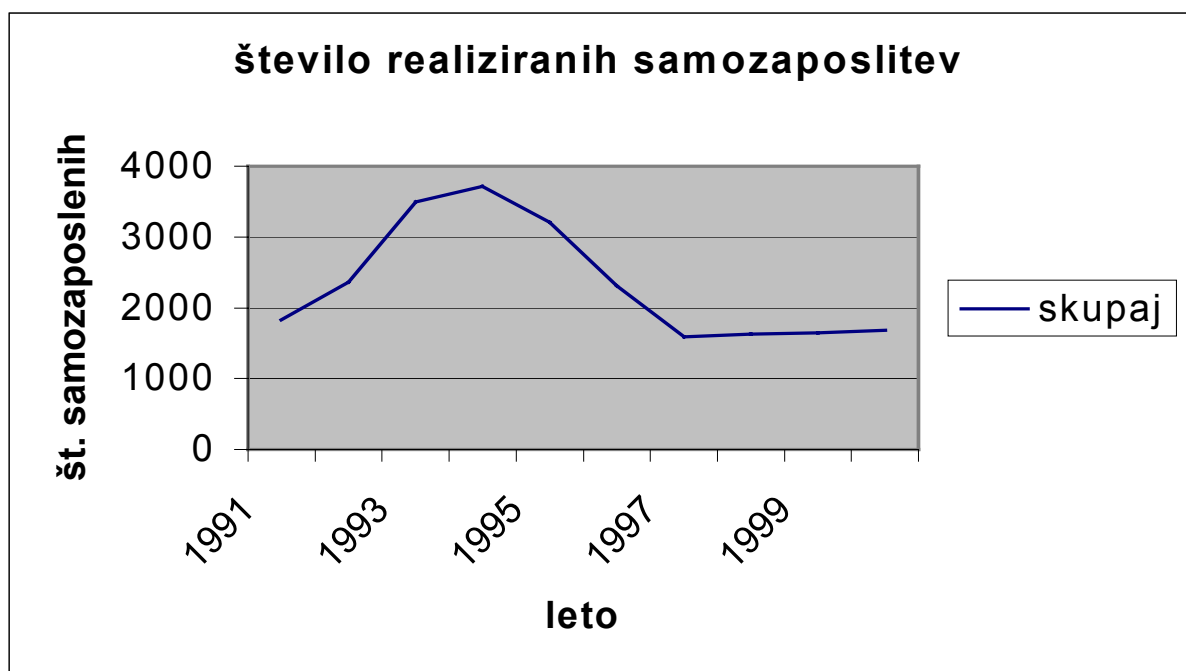
Tabela 5: Spodbujanje samozaposlovanja v letih od 1991 do 2000

VSEBINA POMOČI	ŠTEVILO VKLJUČENIH										SKUPAJ
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Informiranje in motiviranje	1.450	3.600	5.100	1.351	1.078	1.468	1.675	1.838	2.144	2.541	22.245
Različne oblike usposabljanja	850	1.410	4.313	2.728	3.396	2.939	2.267	2.272	2.152	1.903	24.230
Individualno svetovanje zunanjih institucij	470	1.577	3.256	2.836	3.970	3.492	2.661	2.780	2.013	2.039	25.094
Finančna pomoč ob realizirani samozaposlitvi(kapitalizacija DN ali 6 zajamčenih OD), izplačana osebam, ki so	202	680	2.210	3.316	2.854	1.971	1.263	1.494	1.612	1.579	17.181

bile vključene tudi v usposabljanje											
Finančna pomoč ob samozaposlitvi (kapitalizacija DN ali 6 zajamčenih OD) osebam, ki niso bile vključene v program usposabljanja	1.629	1.693	1.284	400	357	339	-	-	-	-	5.702
SKUPAJ REALIZIRANE ZAPOSLOTITVE	1.831	2.363	3.494	3.716	3.211	2.310	1.590	1.630	1.643	1.683	23.470

Vir: Letno poročilo 2000 (ZRSZ)

Graf 1: Število realiziranih samozaposlitev

V obdobju med leti 1990-94 je število malih podjetij hitro raslo, nato pa se je v letu 1994 ta rast močno upočasnila. V teh prvih letih je med samozaposlene stopilo več pravih podjetnikov- mnogi

so celo pristali, da jih podjetja uvrstijo na liste presežnih delavcev, da bi lahko pridobili te oblike usposabljanja, svetovanja in finančne pomoči. Kasneje je bilo takih vse manj, med brezposelnimi je bilo vse več takih, ki niso imeli nagnjenja k samozaposlitvi. V zadnjih letih pa bi lahko celo govorili o določenem zaostajanju razvoja podjetništva, kljub temu, da bi bilo pričakovati ravno nasprotno. Ob vključevanju v Slovenije v Evropsko unijo pa je potrebno mala podjetja pripraviti na nove razmere. Potrebno bo izboljšati okolje za poslovanje malih podjetij.

Program je v letih 1991-1995 prispeval skoraj četrtino vseh novih poslovnih enot. Ustvaril je tudi znatno število delovnih mest- enote, ki so nastale leta 1993, so v letu 1996 zaposlovale v povprečju 2, 5 oseb. Program torej predstavlja najbolj celovit program podpore podjetnikom na začetku poslovanja, hkrati pa je program vidno prispeval k prestrukturiranju slovenskega gospodarstva. (Glas, 1997:1)

5. 2. FINANČNA POMOČ OB ZAČETKU POSLOVANJA

Finančna pomoč je namenjena vsem brezposelnim, ki so bili vključeni v program za pospeševanje samozaposlovanja in so poleg postopkovne dokumentacije s poslovnim načrtom potrdili realnost poslovne ideje. Osebe, ki so se odločile uresničiti samozaposlenost, se odločajo med dvema vrstama finančne pomoči: med povratnimi sredstvi v višini 1.000.000 tolarjev, povračilom prispevkov v regijah, kjer še niso bila porabljena vsa finančna sredstva iz javnega razpisa, in med nepovratnimi finančnimi sredstvi v višini šestih zajamčenih plač.

Po mojem mnenju je bilo doseženo pomembno napredovanje v drugi polovici leta 1999. Takrat je Zavod za zaposlovanje skupaj z lokalnimi skupnostmi in bankami uveljavil projekt povratnega financiranja oziroma mikrokredita v višini enega milijona tolarjev za podjetnike, ki se zaposlijo in so na Zavodu vključeni v program pospešenega samozaposlovanja. Ta kredit predstavlja dodatno ponudbo možnih oblik finančne pomoči. Samozaposleni lahko prosijo za kredit v kombinaciji s povračilom prispevkov. Izvajanje projekta je bilo vsaj na začetku precej ovirano in sam projekt ni zaživel, kot je bilo zamišljeno. Težave so nastopile tako pri občinah kot tudi pri bankah. Mnoge občine, ki so se na začetku odločile za projekt, so nato odstopile od njega ali niso nakazale denarja zaradi pomanjkanja proračunskih sredstev. Banke so se izkazale izredno trd partner, saj so bili njihovi pogoji zelo zahtevni. (ZRSZ- letno poročilo, 1999)

6. PROBLEMATIKA OVREDNOTENJA PROGRAMOV SAMOZAPOŠLOVANJA

Pravzaprav še ni čisto jasno, kako ovrednotiti program in ga oceniti kot uspešnega. Glavna dilema je vprašanje, kaj je merilo uspeha. Učinkovitost kot glavno merilo je težko definirati, še bolj problematični so stroški. Nadomestna plača predstavlja samo prenos in ni strošek. Stroški nastanejo šele z opustitvijo posla. Obstaja še težava, ki je povezana z ocenjevanjem, to so meritve. Pri ocenjevanju stroškov in dobička je treba uporabiti način, ki vključuje kontrolne skupine.

Kljub temu, pa bi učinkovitost lahko merili na naslednje načine:

- ❖ doba preživetja
- ❖ zaposlitveni učinek
- ❖ ekonomska vitalnost (Antončič, 1995:33)

Programe samozaposlovanja lahko ocenjujemo na dva načina:

- ❖ Naključni model: kandidati so naključno izbrani v ciljno ali kontrolno skupino.
- ❖ Kvazi eksperimentalni model, ki je uporabljen mnogo pogosteje. Le-ta primerja obe skupini na osnovi nalog, ki niso izbrane naključno. (Vodopivec v Glas, 2000:215)

Kljub naštetim težavam so vse raziskave prišle do podobnih rezultatov. Ugotovljeno je bilo, da so taki posli kratkotrajni. Neodvisni posli manjkrat propadejo. Podatki za Slovenijo kažejo, da neodvisni podjetniki v triletni študiji propadejo v 17%. Pri udeležencih zaposlitvenih programov je ta odstotek precej višji, propade jih namreč kar 36% (Vodopivec v Glas, 2000:215).

Tudi v drugih državah so raziskovalci prišli do podobnih rezultatov. Rosdahl in Aucouturier sta na Danskem odkrila, da so možnosti preživetja za samozaposlene, ki imajo podporo, precej nižje kot možnosti neodvisnih podjetnikov. Po dveh letih poslovanja je bilo v poslu še 76% udeležencev programa. Tudi v Franciji in na Nizozemskem so prišli do podobnih rezultatov. Naj predstavim primer Francije. Tam jih v prvem letu preživi 85%, v drugem letu ta odstotek že zdrsne na 75%. Statistika torej ni preveč naklonjena brezposelnim, ki se odločijo za reševanje svoje brezposelnosti s samozaposlovanjem. (Rosdahl in Aucouturier v Glas, 2000: 215)

Vendar je kar nekaj razlogov, ki govorijo tudi v prid samozaposlovanja:

- ❖ Učinkovitejši so v državah na prehodu. Slovenija ima tudi primerno okolje za razvoj malih podjetij. Zato je program pri nas dokaj uspešen.
- ❖ Četudi imajo posamezniki, ki se odločijo za vključitev v program, malo možnosti za preživetje, njihove finančne izgube niso tako kritične. Vložena sredstva bi bila tako ali drugače uporabljena za podporo brezposelnim.
- ❖ Uspeh programov je gotovo odvisen od njihove strukturiranosti. Pravilno je treba izbrati sodelujoče in pomoč Zavoda za zaposlovanje. Seveda je pomembna tudi vrsta posla, saj imajo nadzorovani posli, ki so hkrati deležni tudi svetovanja, več možnosti za uspeh.

6. 1. RAZISKAVA IN OVREDNOTENJE PROGRAMA

Raziskave sicer v večji meri kažejo, da so programi, ki brezposelne posameznike spodbujajo k samozaposlitvi smiselni in koristni, predvsem za posameznike same. Podjetja oseb, ki se za samozaposlitev odločajo prek programa aktivne politike zaposlovanja, pa imajo kljub vsemu

krajši rok trajanja, kot podjetja tistih, ki postanejo samozaposleni izven tega programa. Kje so razlogi za to, bom skušala opredeliti v svoji raziskavi. Namen moje raziskave je bil opredeliti lastnosti, ki označujejo tako podjetnike in samozaposlene, ter očrtati razlike med njimi, ki vplivajo na njihov uspeh ali neuspeh.

Med samozaposlene osebe se štejejo podjetniki, obrtniki, osebe s samostojnim poklicem in tudi kmetje. Za lažje razlikovanje sem tiste, ki so samostojno začeli svoj posel opredelila kot podjetnike, tiste pa, ki so bili udeleženi v programu, pa sem opredelila kot samozaposlene.

Oblikovala sem naslednje izhodiščne hipoteze:

H 1: Podjetniki so bolj izobraženi kot samozaposleni.

Samozaposleni v podjetništvo vstopijo prek Zavoda za zaposlovanje, tam pa je največ registriranih I-II stopnjo izobrazbe (45%).

H 2: Samozaposleni na ta način rešujejo eksistenčni problem, podjetniki pa uresničujejo svojo podjetniško idejo.

To lahko predvidevam zato, ker samozaposleni v podjetništvo vidijo izhod iz brezposelnost, podjetniki pa v prvi vrsti želijo uresničiti svoje ideje in več svobode na delovnem mestu.

Naslednji dve hipotezi izhajata iz predvidevanja, da so podjetniki bolj uspešni in izobraženi, kar vpliva tudi na rast njihovega podjetja:

H 3: Podjetniki imajo v prvem letu poslovanja višji prihodek kot samozaposleni, prihodek pa je odvisen od izobrazbe.

H 4: Podjetniki ustvarijo več delovnih mest.

H 5: Tako podjetniki kot samozaposleni bi se v veliki večini ponovno odločili za podjetništvo.

V anketah o uspešnosti programa, ki jih izvaja Zavod za zaposlovanje, bi se samozaposleni povečini kljub vsemu odločili ponovno odločili za vstop v program.

6.3. OBLIKOVANJE VPRAŠALNIKA, DOLOČITEV VZORCA, IN ZBIRANJE PODATKOV

Pri raziskavah poznamo primarne in sekundarne vire podatkov. Razlika med njima je, da so primarni viri zbrani za točno določeno raziskavo, sekundarni pa so podatki, ki so že obstoječi in so zbrani za več namenov.

Primarne vire podatkov sem zbrala z anketiranjem naključno izbranih podjetnikov oz. samozaposlenih. Vzorec samozaposlenih sem pridobila s pomočjo Območne enote Kranj. Poslanih je bilo 150 anonimnih anket, odgovorilo pa jih je 57. V vzorec so zajeti samozaposleni, ki so se samozaposlili od leta 1997 do 2000. Anketo med podjetniki pa sem opravljala osebno.

Vprašalnik je sestavljen iz 12 vprašanj in je vsebinsko enak tako za podjetnike kot za samozaposlene. Vprašanja v večini zaprtega tipa, kar pomeni, da so odgovori že vnaprej pripravljene. Vprašanje številka sedem je odprtega tipa, saj se nanaša na število zaposlenih. Preden sem začela anketirati sem vprašalnik testirala med desetimi ljudmi različnih starosti in izobrazbe, saj sem se na ta način skušala izogniti nerazumljivim oz. dvoumnim vprašanjem.

Anketiranje podjetnikov je potekalo osebno in sicer v času od 25. avgusta do 1. septembra 2002. Podjetniki, ki so vključeni v raziskavo, so bili izbrani naključno. Težje je bilo pridobiti samozaposlene. Vzorec samozaposlenih sem pridobila s pomočjo Zavoda za zaposlovanje, Območne enote Kranj. Osebno anketiranje, mi ni bilo omogočeno, zato so bile ankete poslani po pošti. Poslanih je bilo 160 anonimnih anket na naslove, ki so bili izbrani povsem naključno, pridobljenih odgovorov pa je bilo 57. V vzorec samozaposlenih so bili zajeti tisti, ki so se samozaposlili med leti 1997 do 2000.

6.4 ANALIZA PODATKOV

Podatke, ki sem jih pridobila sem uredila, analizo vprašalnika pa v nadaljevanju predstavila v obliki posameznega vprašanja ter povezav med njimi.

Odločila sem se za statistično prizkušanje domnev. Domnevo, ki jo preizkušano na podlagi vzorčnih podatkov, imenujemo ničelna domneva. Ozačimo jo z H₀. Hkrati pa z ničelno domnevo opredelimo še eno domnevo, ki jo imenujemo alternativna domneva oz. H₁. Ta je ničelni domnevi nasprotna, to pomeni, da se H₀ in H₁ izključujeta. Če velja ničelna domneva, alternativa ne velja in obratno. (Košmrlj, 1997:196)

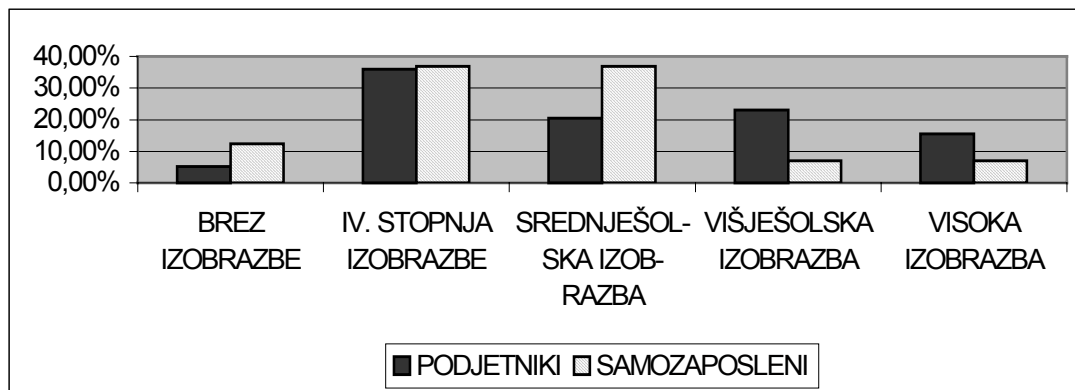
1. IZOBRAZBENA STRUKTURA

Najprej moram omeniti njihovo izobrazbo. Med podjetniki so bili le 4 (5,1%) brez izobrazbe, 28 (35,9%) s IV. stopnjo, 16 (20,5%) s srednješolsko, 18 (23,2%) z višjo in 12 (15,3%) z visoko izobrazbo. Med samozaposlenimi udeleženci programa je bilo 7 (12,3%) takih brez izobrazbe, 21 (36,8%) s IV. stopnjo izobrazbo, srednješolsko izobrazbo je imelo 21 oseb, višjo izobrazbo 4 (7%) in visoko šolo 4 osebe (4%).

Tabela 6 : Stopnja izobrazbe

STOPNJA IZOBRAZBE	PODJETNIKI		SAMOZAPOSLENI	
BREZ IZOBRAZBE	4	5,1%	7	12,3%
IV. STOPNJA IZOBRAZBE	28	35,9%	21	36,8%
SREDNJEŠOLSKA IZOBRAZBA	16	20,5%	21	36,8%

VIŠJEŠOLSKA IZOBRAZBA	18	23,1%	4	7%
VISOKA IZOBRAZBA	12	15,4%	4	7%
SKUPAJ	78	100	57	100

Izobrazbena struktura je zanimiva in bolj na strani podjetnikov, saj je med njim le malo takih, ki nimajo formalne izobrazbe. Tudi delež tistih z višjo ali visoko izobrazbo je precej višji.

Hipoteza 0: Izobrazba in tip samozaposlenega nista povezana

Hipoteza 1: Izobrazba in tip samozaposlenega sta povezana

$$\chi^2 = 11,93$$

$$\chi^2_{(0,05, 4)} = 9,48773$$

Z verjetnostjo 0.95 hipotezo 0 lahko zavrnem in trdim, da je izobrazba povezana s tipom samozaposlenega. Povezava je šibka, saj je kontingenčni koeficient $C = 0,285$. Ta rezultat je v skladu s postavljenimi hipotezami, podjetniki imajo boljše izobrazbo.

2. KOLIKO LET STE BILI ZAPOSLENI, PREDEN STE SE SAMOZAPOSLILI?

Zanimivo je tudi pogledati, kako izkušeni so bili podjetniki, preden so se podali na samostojno pot.

Tabela 7: Leta zaposlenosti pred samozaposlitvijo

Leta zaposlenosti	PODJETNIKI		SAMOZAPOSLjeni	
PRVA ZAPOSILITEV	4	5,1%	3	5,3%
DO 5 LET	14	17,9%	13	22,8%
OD 5 DO 10 LET	20	25,6%	7	12,3%
OD 10 DO 20 LET	26	33,3%	20	34,9%
NAD 20 LET	14	17,9%	14	24,6%
SKUPAJ	78	100	57	100

Hipoteza 0: spremenljivki nista povezani

Hipoteza 1: spremenljivki sta povezani

$$\chi^2 = 6,91$$

$$\chi^2_{(0,05,4)} = 9,49$$

Hipoteze 0 ne morem zavrniti. Spremenljivki nista povezani.

Leta zaposlenosti pred ustanovitvijo samostojnega podjetja lahko povežemo z že omenjeno krivuljo uspešnosti. Lahko trdim, da je večina imela določene izkušnje. Čim več delovne dobe imajo, bolj so izkušeni in imajo več možnosti za uspeh. Prehod v samozaposlenost terja določene kvalifikacijske, materialne in druge resurse, ki si jih ljudje največkrat pridobijo z zaposlitvijo pri delodajalcu. Ljudje, ki so vrsto let zaposleni na istem delovnem mestu, pa se težje odločijo, da bi varnost in ugodnosti, ki jih uživajo na podlagi senioritete zamenjali za tveganje, ki je povezano s samozaposlitvijo. Vendar pa je samozaposlitev v kasnejšem obdobju kariere edini izhod iz brezposelnosti. (Ivančič, 1999:44)

Težko je oceniti, koliko podjetniškega znanja imajo tako podjetniki kot samozaposleni. Dodatnega izobraževanja se ne udeležujejo pretirano niti podjetniki, ki so samostojno začeli svoj posel, niti udeleženci programa. Slednjim je bilo izobraževanje ob vključitvi v program edino izobraževanje. Podjetniki se za izobraževanje največkrat odločajo na področjih kot so računalništvo, tuji jeziki, računovodstvo. Pomemben delež ima tudi spremljanje novosti, ki jim omogočajo nemoteno poslovanje. Razumljivo je, da ima nekdo, ki je že bil bolj ali manj uspešno zaposlen pri nekom drugem, precej več možnosti za uspešno samostojno pot.

3. KAKŠEN JE BIL VAŠ MOTIV ZA SAMOZAPOSLENITEV

Tabela 8 : Motivi podjetnikov in samozaposlenih

MOTIVI	PODJETNIKI		SAMOZAPOSLENI	
Postati neodvisen	16	20,51%	17	29,82%
Več zaslužiti	6	7,69%	5	8,77%
Rešiti eksistenčni problem	26	33,33%	22	38,60%
Uresničiti podjet. idejo	16	20,51%	11	19,30%
Družinska tradicija	14	17,95%	2	3,51%
Skupaj	78	100	57	100%

Hipoteza 0: Motivi in tip samozaposlenega niso povezani

Hipoteza 1: Motivi in tip samozaposlenega so povezani

Z izračunom χ^2 hipoteze 0 ne morem zavrni.

Odgovori so kar malo presenetljivi, predvsem visok odstotek tistih, ki jim je podjetništvo pomagalo rešiti eksistenčni problem. To je presenetljivo predvsem za podjetnike. Sicer so odstotki porazdeljeni precej enakovredno. Odstopa predvsem delež tistih, ki jim je podjetništvo družinska tradicija. Ta je precej višji pri tistih, ki so se za podjetništvo odločili brez pomoči programov aktivne politike zaposlovanja. A ta podatek je logičen in razumljiv.

Na podlagi motiva za samozaposlitev bi lahko tudi ugotovila, kdo so ljudje, ki se odločijo za ta korak, ki tako močno zaznamuje njihovo življenje.

Na eni strani imamo ljudi, ki se za samozaposlitev odločajo predvsem zato, da bodo postali sami svoj šef. To misel največkrat spremlja želja biti neodvisen v delovnem procesu, ekonomske dobrine so ponavadi precej v ozadju. Osebe, ki razmišljajo na ta način, imajo ponavadi visoko

stopnjo kulturnega kapitala, so torej visoko izobražene, neodvisne in tudi sposobne večjega tveganja.

Njihovo nasprotje so ljudje, ki jih v samozaposlitev vodi ekonomska potreba, lahko celo nezaposlenost. Znajdejo se v položaju, ko morajo reševati svojo eksistenco. Največkrat jim primanjkuje izobrazbe in sposobnosti, zato so tudi njihove možnosti za uspeh na trgu precej omejene. Taki samozaposleni se ponavadi ponovno zaposlijo v kaki periferni firmi, ki jim nudi samo slabo plačo, in nimajo možnosti za napredovanje. Nekaterim se zdi ta alternativa mnogo privlačnejša in vztrajajo v njej kljub nizkim prihodkom in mnogim nestabilnostim.

Tržna konkurenca je huda in zato morajo biti bodoči podjetniki še posebno dobro pripravljene na vstop na trg. Pojavi se vprašanje, ali so brezposelni pravzaprav primerna ciljna skupina in kakšne so resnične možnosti za njihovo preživetje na trgu. Na Zavodu za zaposlovanje ugotavljajo, da se brezposelni posamezniki, ki so se odločili za samozaposlitev, delijo na dve skupini. Prvi vstopajo v podjetništvo pripravljene in dobro vedo, kaj jih čaka, drugi se zanašajo predvsem na svoje delovne izkušnje, a jim predvsem primanjkuje podjetniškega znanja. Rabijo veliko pomoči in podpore na začetku samostojne poti.

Obojim je skupna želja po samostojnosti, saj večina ljudi, ki se odloči za ta korak, potihem razmišlja o lastnem podjetju in rabi samo vzpodbudo. Le-ta lahko pomeni tudi izgubo zaposlitve. Zaposleni večji del svojega življenja preživijo pri delu. Zelo pomembno je, da jih delo zadovoljuje, saj bo le tako tudi dobro opravljeno. Samozaposleni na ta način gotovo izpolnjujejo svoja pričakovanja. Lahko torej sklepamo, da je nekdo, ki dela zase popolnoma podrejen svojemu delu in temu prilagodi življenje.

4. KAJ NAJBOLJ PRIPOMORE K USPEHU?

Tabela 9: od česa je odvisen uspeh

	PODJETNIKI	SAMOZAPOSLENI
--	-------------------	----------------------

OSEBNOST	45	57,69%	37	64,91%
POSLOVNA ETIKA	13	16,66%	9	15,78%
RAZISKAVA IN RAZVOJ	20	25,64%	11	19,21%
SKUPAJ	78	100%	57	100%

Hipoteza 0: povezave ni

Hipoteza 1: povezava je

$$\chi^2 = 1,16$$

$$\chi^2_{(0,05, 2)} = 5,99$$

Glede na izračun χ^2 hipoteze 0 ne morem zavrniti.

Tako podjetniki kot samozaposleni so mnenja, da je osebnost tista, ki najbolj pripomore k uspehu. Delež podjetnikov, ki so se odločili za raziskavo in razvoj je nekoliko večji kot pri samozaposlenih. To bi lahko povezovala z vrsto dejavnosti in tudi z izobrazbo.

Ob anketiranju podjetnikov, ki je potekalo osebno sem ugotovila, da so poslovno etiko največkrat povezovali z nerednimi plačili oz. slabimi izkušnjami s poslovnimi partnerji. Prav problemi finančne narave so tisti, ki so napogosteje izpostavljeni oz. jim ljudje namenjajo največ pozornosti. (Glas,1997:14)

Tudi na Zavodu za zaposlovanje ugotavljajo, da so udeleženci programa še najbolj nezadovoljni s finančno pomočjo.

5. PRIMERJAVA POJMOVANJA USPEŠNOSTI Z VRSTO DEJAVNOSTI- PODJETNIKI

Tabela 10: uspešnost in dejavnost-PODJETNIKI

	TRGOVINA		OSEBNE STORITVE		GOSTINSKE STORITVE		OBR. USLUŽNOSTN	
	OSEBNOST	16	84,21%	8	44,44%	4	66,67 %	13
POSLOVNA ETIKA	3	15,79%	4	22,22%	2	33,33 %	4	15,39%
RAZISKAVE IN RAZVOJ	-	-	6	33,33%	-	-	9	34,62%
SKUPAJ	19	100	18	100	6	100	26	100

Hipoteza 0: povezave ni

Hipoteza 1 : povezava je

$$\chi^2 = 17,11$$

$$\chi^2_{(0,05, 8)} = 14,07$$

Glede na izračun χ^2 lahko H_0 zavrnem in z verjetnostjo 0,95 trdim, da povezava obstaja. Tisti, ki se ukvarjajo z obrtno dejavnostjo več pozornosti namenjajo razvoju, saj na ta način sledijo konkurenci. Osebnosti namenjajo več pozornosti tisti, ki imajo direkten stik z ljudmi. Predpostavljam pa, da so se za poslovno etiko odločili predvsem tisti, ki imajo slabe izkušnje s poslovnimi partnerji, sodelavci in strankami.

6. PRIMERJAVA POJMOVANJA USPEŠNOSTI Z VRSTO DEJAVNOSTI-SAMOZAPOSLjeni

Tabela 11: uspešnost in dejavnost-SAMOZAPOSLjeni

	TRGOVINA		POSL. STORITVE		OBR. USLUŽ. DEJAVNOST		OSEBNE STORITVE		GOSTINSKA DEJAVNOST	
	OSEBNOST	5	62,5	5	55,55%	12	48%	8	100%	7

		%							
POSLOVNA ETIKA	3	37,5 %	4	44,44%	2	8%	-		-
RAZIS. RAZVOJ	-		-		11	44%	-		-
SKUPAJ	8		9		25		8		7

Hipoteza 0: povezave ni

Hipoteza 1: povezava je

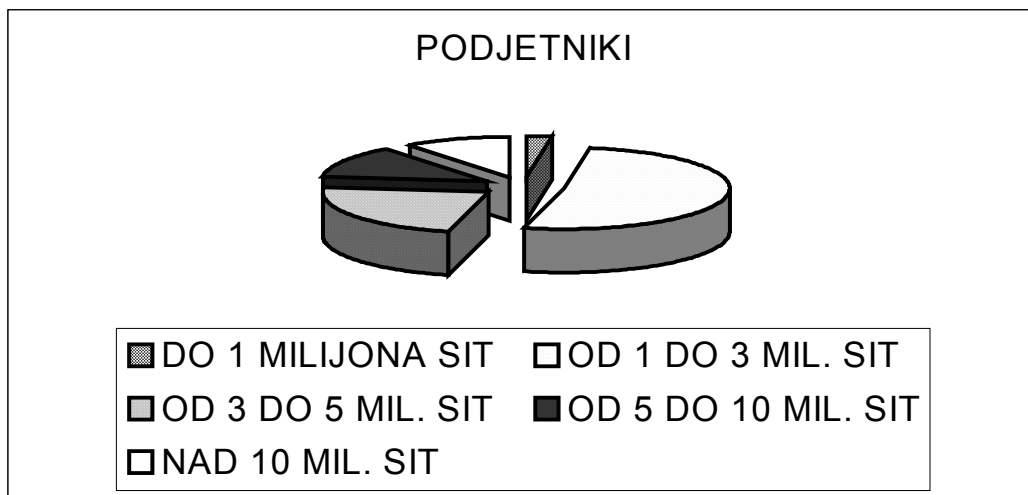
$$\chi^2 = 30,79$$

$$\chi^2_{(0,05,8)} = 14,07$$

Glede na izračun χ^2 lahko ugotovim, da povezanost obstaja. Hipotezo 0 lahko zavrnem in sicer z verjetnostjo 0,95. Prav take ugotovitve kot za podjetnike veljajo tudi za samozaposlene. V poslovne storitve so se uvrstili vsi tisti, ki se ukvarjajo z računovodsko dejavnostjo in poslovnim svetovanjem, ter tisti, ki ponujajo računalniške storitve. V obrtno uslužnostno dejavnost so se razvrstili tisti, ki se ukvarjajo z montažo in izdelavo pohištva, raznimi servisi in vzdrževalnimi deli, transporti, gradbenimi deli. V osebne storitve pa sta bila največkrat uvrščena frizerske in kozmetične storitve ter šiviljstvo.

7. KAKO BI OCENILI OBSEG PRIHODKOV V PRVEM LETU POSLOVANJA?

Eno izmed anketnih vprašanj se je nanašalo na višino prihodka v prvem letu poslovanja. Le-ta sicer ni glavno merilo uspešnosti, a je pregled višine prihodka obeh skupin anketiranih kljub temu zanimiv.

PRIHODEK PODJETNIKOV V PRVEM LETU

Hipoteza 0: prihodek in tip samozaposlenega nista povezana

Hipoteza 1: prihodek in tip samozaposlenega sta povezana

Tabela 12: Višina prihodka v prvem letu

PRIHODKI	PODJETNIKI		SAMOZAPOSLENI	
	Count	Percentage	Count	Percentage
DO 1 MILIJONA SIT	2	2,6%	18	%
OD 1 DO 3 MIL. SIT	40	51,3%	26	%
OD 3 DO 5 MIL. SIT	18	23,1%	11	%
OD 5 DO 10 MIL. SIT	10	12,8%	2	%
NAD 10 MIL. SIT	8	10,2%	0	0%
SKUPAJ	78	100	57	100

$$\chi^2 = 28,19$$

$$\chi^2_{(0,05, 4)} = 9,48$$

Hipotezo 0 lahko zavrnem z verjetnostjo 0,95. Tip samozaposlenega in prihodek sta povezana, to lahko trdim tudi z verjetnostjo 0,995.

Rezultati so zanimivi: samozaposleni so v veliki meri imeli prihodek do enega milijona SIT. Delež podjetnikov v tej skupini je precej nižji, saj znaša le 2,6% , delež samozaposlenih je kar 30,1%. Razlika je torej precejšnja. Podjetniki so prav tako po prihodku razporejeni po vsej lestvici. Delež takih, ki so prejeli nad 10 milijonov SIT, je prav tako precej višji od deleža samozaposlenih.

8.PRIMERJAVA DOHODKA GLEDE NA IZOBRAZBO – PODJETNIKI

Primerjava dohodka z izobrazbo med podjetniki kažejo naslednje rezultate. Lahko bi podala oceno, da je višina dohodka odvisna od izobrazbe, saj se tisti, ki imajo nižjo izobrazbo verjetno ukvarjajo z dejavnostmi, ki ne prinašajo toliko dohodka. Med podjetniki brez izobrazbe so bili vsi razvrščeni v razred od 1 do 3 milijonov. V ta razred je razvrščeno kar 78,6% tistih, ki imajo IV. stopnjo izobrazbe, 21,4% pa jih je uvrščenih v naslednji razred. Srednješolsko, višješolsko in visoko izobraženi pa so že bolj razpršeni po vseh razredih.

Tabela 12: Primerjava izobrazbe in dohodka-podjetniki

IZOBRAZBA	BREZ IZOBRAZBE		IV. STOPNJA IZOBRAZBE		SREDNJEŠOL. IZOBRAZBA		VIŠJEŠOLSKA IZOBRAZBA		VISOKA IZOBRAZBA	
DOHODEK										
DO 1 MILIJONA SIT	-	-	-	-	-	-	2	11,1%	-	-
OD 1 DO 3 MILIJONOV	4	100%	22	78,6%	6	37,5%	4	22,2%	4	33,3%
OD 3 DO 5 MILIJONOV	-	-	6	21,4%	8	50%	2	11,1%	2	16,6%
OD 5 DO 10	-	-	-	-	2	12,5%	4	22,2%	4	33,3%

MILIJONOV										
NAD 10 MILIJONOV	-	-	-	-	-	-	6	33,3%	2	16,6%
SKUPAJ	4	100%	28	100%	16	100%	18	100%	12	100%

Hipoteza 0 : izobrazba in dohodek nista povezana

Hipoteza 1: izobrazba in dohodek sta povezana

Na podlagi izračuna $\chi^2 = 64,81$ lahko trdim z verjetnostjo 0,95 da je prihodek odvisen od izobrazbe. To lahko trdim tudi z verjetnostjo 0.99 in celo 0.995. Povezanost je visoka.

8. PRIMERJAVA PRIHODKA GLEDE NA IZOBRAZBO- SAMOZAPOSLANI

Tabela 13: prihodek in izobrazba. samozaposleni

IZOBRAZBA PRIHODEK	BREZ IZOBRAZ BE		IV. STOPNJA IZOBRAZBE		SREDNJEŠOL- SKA IZOBRAZBA		VIŠJA IZOBRAZBA		VISOKA IZOBRAZBA	
	DO 1 MILIJONA	11	68,7%	8	26,6%	5	17,8%	1	20%	-
OD 1 DO 3 MILIJONOV	4	25%	21	70%	10	35,7%	1	20%	-	-
OD 3 DO 5 MILIJONOV	1	6,3%	1	3,3%	12	42,9%	2	40%	1	25%
OD 5 DO 10 MILIJONOV	-	-	-	-	1	3,6%	-	-	1	25%
NAD 10 MILIJONOV	-	-	-	-	-	-	1	20%	2	50%

SKUPAJ	16	100%	30	100%	28	100%	5	100%	4	100%
---------------	-----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------	----------	-------------	----------	-------------

Samozaposleni so se glede na dohodek in izobrazbo razvrščeni v prvih treh razredih. Vendar pa so imeli glede na podjetnike v prvem letu nižje dohodke. Delež tistih, ki so imeli dohodka do 1 milijona je pri samozaposlenih precej višji. Kar 30% vseh samozaposlenih je v prvem letu zaslužila do enega milijona. Med podjetniki pa je bilo takih le 2,5% podjetnikov.

Tudi pri tej primerjavi lahko na podlagi izračunanega $\chi^2 = 36,8$ trdim, da sta prihodek in izobrazba povezana. Hipotezo 0 lahko zavrnem z verjetnostjo 0,95.

Večina samozaposlenih in podjetnikov je tudi zadovoljna z rastjo firme. V prid programu samozaposlovanja govori tudi dejstvo, da male samozaposlitvene enote ustvarjajo delovna mesta. Po ugotovitvah ankete pride na eno enoto po dveh letih 1,5 zaposlenega. Podjetniki pa imajo po dveh letih v povprečju 1,7 zaposlenega. To je že dokaz, da program samozaposlovanja dosega svoj namen.

10. BI SE PONOVRNO ODLOČILI ZA SAMOZAPOSLITEV?

Na vprašanje, ali bi se ponovno odločili za podjetništvo, sem dobila te odgovore:

Tabela 13: ponovna odločitev za podjetništvo

	PODJETNIKI		SAMOZAPOSLjeni	
DA	60	76,9%	44	77,19%
DA, Vendar v drugi dejavnosti	6	7,7%	5	8,77%
NE	6	7,7%	3	5,26%
NE VEM	6	7,7%	5	8,77%
SKUPAJ	78	100	57	100

Hipoteza 0: odločitev in tip samozaposlenega nista povezana

Hipoteza 1: odločitev in tip samozaposlenega sta povezana

Tudi ti podatki so razveseljivi in dokazujejo, da je izvajanje programa smiselna. Velika večina bi se torej zopet odločila za podjetništvo. Nekoliko več je na strani samozaposlenih tistih, ki niso čisto prepričani, da bi se ponovno odločili za samozaposlitev. To lahko povežemo s tem, da samozaposleni le niso tako pripravljeni na samostojno poslovno pot. Na koncu ugotavljam, da je verjetno pomanjkljiva izobrazba tisti minus, zaradi katerega so samozaposleni v slabšem položaju.

11. PRIMERJAVA ODLOČITVE GLEDE NA IZOBRAZBO- PODJETNIKI

Ali izobrazba vpliva na to, da bi se podjetniki ali samozaposleni odločili za svoje podjetje? To si lahko ogledamo v naslednjih tabelah.

Hipoteza 0: odločitev in izobrazba nista povezani

Hipoteza 1: odločitev in izobrazba sta povezani

Tabela 14: Ali bi se ponovno odločili za svoje podjetje glede na izobrazbo-podjetniki

IZOBRAZBA	BREZ IZOBRAZBE		IV.STOPNJA IZOBRAZBE		SREDNJEŠOLSKA IZOBRAZBA		VIŠJA IZOBRAZBA		VISOKA IZOBRAZBA	
							A			
DA	2	50%	24	85,7%	8	50%	14	77,7%	12	100%
DA, V DRUGI DEJAVNOSTI	-	-	2	7,1%	2	12,5%	2	11,1%	-	-
NE	-	-	-	-	4	25%	2	11,1%	-	-
NE VEM	2	50%	2	7,1%	2	12,5%	-	-	-	-

SKUPAJ	4	100%	28	100%	16	100%	18	100%	12	100%
---------------	----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------

Hipotezo 0 lahko zavrnem z verjetnostjo 0.95 in trdim, da je odločitev za podjetništvo povezana z izobrazbo.

12. PRIMERJAVA ODLOČITVE GLEDE NA IZOBRAZBO- SAMOZAPOSLENI

Tabela: Ali bi se ponovno odločili za podjetništvo glede na izobrazbo-samozaposleni

IZOBRAZBA	BREZ IZOBRAZBE		IV. STOP-NJA IZOBRAZBE		SREDNJEŠOLSKA IZOBRAZBA		VIŠJA IZOBRAZBA		VISOKA IZOBRAZBA	
DA	8	50%	22	73,3%	24	85,7%	3	60%	4	100%
DA, V DRUGI DEJAVNOSTI	1	6,3%	3	10%	-	-	1	20%	-	-
NE	2	12,5%	1	3,3%	2	7,1%	-	-	-	-
NE VEM	5	31,3%	4	13,3%	2	7,1%	1	20%	-	-
SKUPAJ	16	100%	30	100%	28	100%	5	100%	4	100%

V primeru samozaposlenih pa hipoteze 0 ne morem zavrniti, torej odločitev in izobrazba nista povezani.

Kakšnih pomebnih razlik pravzaprav ne morem ugotoviti. Delež tistih, ki bi se ponovno odločili za samozaposlitev je tako pri podjetnikih kot pri samozaposlenih visok. Nekoliko več

neodločnosti je zaznati med samozaposlenimi, ki so brez izobrazbe oz. imajo IV. stopnjo izobrazbe. Pri podjetnikih pa se ta vzorec ponovi pri tistih, ki imajo srednješolsko oz. višješolsko izobrazbo.

6. 5. SKLEP

Samo zadovoljstvo z uspešnostjo je povezano tudi s tem koliko človek pričakuje. Tisti, ki imajo skromnejša pričakovanja so seveda tudi bolj zadovoljni, in obratno, tisti, ki preveč pričakujejo zlepa niso zadovoljni z rezultati poslovanja. Vendar pa lahko ugotovim, da so podjetniki bolj uspešni.

Rezultati raziskave so bili v veliki meri taki kot sem jih pričakovala. Hipoteze so bile potrjene. Presenetljivi so bili le rezultati motiva za samozaposlitev. Samozaposleni tako res rešujejo eksistenčni problem, podjetniki pa ne podjetniške ideje, kot sem pričakovala, temveč tudi eksistenčni problem. Razlogov za tak rezultat je lahko več. Vendar je po mojem mnenju najpomembnejši ta, da so se podjetniki odločili za samozaposlitev takoj, ko so začutili, da je njihovo delovno mesto ogroženo in da lahko izgubijo zaposlitev. Na ta način so rešili svoj eksistenčni problem ter tudi uresničili svojo podjetniško idejo.

Hipoteza, da podjetniki s svojimi podjetji ustvarijo več delovnih mest je prav tako potrjena. Vendar pa bi na tem mestu, rada opozorila na možnost napake rezultata. Pri podjetnikih, kjer je anketa potekala osebno, sem večkrat opazila nepazljivosti anketiranih, tako sem jih morala večkrat opozoriti, da so povedali pravo število zaposlenih po dveh letih poslovanja. Največkrat sem dobila odgovor število zaposlenih na dan anketiranja.

Razveseljivo je, da bi se tako podjetniki kot samozaposleni v veliki meri ponovno odločili za podjetništvo. Kar je še en znak, ki kaže na to, da program samozaposlovanja služi svojemu namenu. Zopet so nekoliko bolj neodločni tisti, ki imajo nižjo izobrazbo.

Podjetniki imajo res višjo izobrazbo, čeprav bi lahko ocenila, da sama izobrazba še ne pomeni uspeha. Nekdo, ki nima formalne izobrazbe je prav lahko zelo uspešen podjetnik. S pravo mero iznajdljivosti, tveganja in inovativnosti, lahko uspe prav vsak. Samozaposleni imajo nižjo izobrazbo in tudi v prvem letu so njihovi prihodki nižji kot pri podjetnikih. Lahko bi ocenila, da so podjetniki res bolj uspešni, a je potrebno poudariti, da so samozaposleni prav tako uspešni. Zbrali so pogum in motivacijo, ter rešili svoj eksistenčni problem in to na način, ki je na nek način težji in bolj tvegan.

ZAKLJUČEK

Samozaposlovanje je gotovo eden izmed pomembnejših programov aktivne politike zaposlovanja in vir novih delovnih mest. Pozitivno deluje na posameznika, saj je zanj ugodneje, da ne ostane brezposeln dalj časa. Slaba stran samozaposlovanja je dokaj visoka neuspešnost podjetij, ki nastanejo po tem programu. Neuspeh doživlja podjetnik kot travme in psihološke težave. Vse je odvisno od posameznika in njegove osebnosti, saj je za uspeh nekega podjetnika zelo pomembna, če ne najpomembnejša njegova osebnost.

Še vedno ostaja dilema, ali so brezposelni primerni za samozaposlitev ali ne. Menim, da vsekakor so primerni, predvsem zaradi tega, ker ohranjajo delovno kondicijo in se na ta način izognejo marsikaterim travmam, ki se pojavijo ob izgubi zaposlitve.

Lahko bi celo ocenila, da imajo možnosti za uspeh ljudje, ki se za samozaposlovanje odločijo zaradi rešitve svojega eksistenčnega položaja. Čeprav se po vsej verjetnosti premalo zavedajo, kaj jim bo prinesla ta odločitev, morajo imeti motiv, ki jih vodi k uspehu, k samopotrjevanju. V prvih letih mora biti zaslužek šele na drugem mestu. Bilo bi razveseljivo, če bi se večina zopet odločila za korak samozaposlovanja. To bi pomenilo, da so se dobro znašli med konkurenco in da so na ta način uresničili svoje sanje.

Če se osredotočimo samo na kakovost programa, naletimo na posamezne probleme. Težko je oceniti uspešnost samega programa. Kdor se je samozaposlil na ta način, je z izvedbo dokaj zadovoljen; torej je program dosegel svoj namen. Pojavljajo se posamezne težave, ki so bolj vsebinske narave in niso neodpravljive. Na Gorenjskem se srečujejo še z dodatnimi težavami zaradi pomanjkanja strokovnega kadra in ustreznega prostora za potek seminarjev. Na srečo strokovnost tečajev zaradi tega ne trpi.

VIRI IN LITERATURA

1. Antončič, V., (1995): Evaluation of the capitalization programme. Centre for Welfare Studies, Faculty of Social Sciences.
2. Bajt, A., (2002): Statistika za družboslovce. GV založba, Ljubljana.
3. Boegenhold, D., (1991): The decline and rise of self-employment. Work, employment and society.
4. Drobnič, S., (1995): Nestandardne oblike zaposlovanja v Srednji in Vzhodni Evropi. Teorija in praksa, let. 32, št. 9-10, Ljubljana.
5. Glas, M., Vodopivec, M., (2000): Podjetništvo – izziv za 21. stoletje. GEA College PIC, Ljubljana.
6. Glas, M., (1997): The self-employment program in Slovenia: Evaluation of results and agenda for improvement. Dostopno na: http://www.ef.uni-lj.si/_dokumenti/wp/BabsonPaper/engWP.doc23. (13. 4. 2003)
7. Haralambos, M., (2001): Sociologija. DZS, Ljubljana.
8. Hren, M., (1997): SO. DELO. VANJE-novi val kooperativ. Dostopno na: <http://www.ljudmila.org/retina/kooperativa/sodelovanje/> (12.7.2002).

9. Ivančič, A., (1999): Izobraževanje in priložnosti na trgu dela. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
10. Javornik, M., (1992): Enciklopedija Slovenije. Mladinska knjiga.
11. Kovačič, M., (1995): Kmetje o zadružništvu. Inštitut za agrarno ekonomiko.
12. Kako do finančnih sredstev za samozaposlitev? Dostopno na: <http://www.gov.si/html/Dejavnosti/ZaDelodajalca/SamozaposlitevFinance.htm>. (20. 7. 2002)
13. Laidlaw, A. F. , (1974): The Cooperative Sector. University of Wisconsin, Centre for Cooperatives.
14. Nastran- Ule, M. , (1994): Temelji socialne psihologije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
15. MDDSZ, 2001, Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve.
16. OECD – Poročilo o nacionalnih izobraževalnih politikah – Slovenija.
17. Poročilo o uresničevanju akcijskega programa zaposlovanja za leti 2000 in 2001. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
18. Poročilo o razvoju, Analitična priloga 2- indikatorji. UMAR.
19. Pšeničny, V., (2000): Podjetništvo. Visoka poslovna šola, Portorož
20. Plut, H, (1995): Podjetnik in podjetništvo. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
21. S kooperativo do novih delovnih mest. Dostopno na: <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnosti/NovinarskeKonference/1999/september/kooperative.htm>.
22. Svetlik, I, (2002): Politika zaposlovanja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
23. Svetlik, I. , (1985): Brezposelnost in zaposlovanje. Delavska enostnost, Ljubljana.
24. Surs, (Statistični urad Republike Slovenije) 2002.
25. Self-employment: choice or necessity?. EUROPEAN FOUNDATION for the Improvement of Living and Working Conditions.
26. Špilak, Š. , (1999): Podjetniški priročnik. Pomurska založba, Murska Sobota.
27. Urad vlade za informiranje, Brezposelnost. Dostopno na : <http://evropa.gov.si/evropomočnik/question/560-129/> (13.1.2003)
28. Urad vlade za informiranje. Zaposlovalna politika in EU. Dostopno na: <http://evropa.gov.si/publikacije/zgibanke/zaposlovanja/>

29. Ustanovite kooperativo! Dostopno na <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnosti/KnjigeinZlozenke/koop.htm>. (13. 1. 2003)
30. ZRSZ. Letno poročilo 1998.
31. ZRSZ. letno poročilo 1999.
32. ZRSZ. Letno poročilo 2000.

ANKETA

1. Kakšna je vaša stopnja izobrazbe?

- a) brez izobrazbe
- b) IV. stopnja izobrazbe
- c) srednješolska izobrazba
- d) višješolska izobrazba
- e) visoka izobrazba

2. Koliko let ste bili zaposleni, preden ste se samozaposlili?

- a) prva zaposlitev
- b) do 5 let
- c) od 5 do 10
- d) od 10 do 20
- e) nad 20

3. Registrirani ste v eni izmed naslednjih oblik:

- a) samostojni podjetnik
- b) podjetje
- c) samostojni poklic

d) kooperativa

4. Dejavnost, ki jo opravljate je:

- a) trgovina
- b) poslovne storitve
- c) osebne storitve
- d) gostinska dejavnost
- e) obrtno uslužnostna dejavnost

5. Kakšen motiv je botroval k vaši odločitvi za samozaposlitev?

- a) postati neodvisen in samostojen
- b) rešiti eksistenčni problem
- c) uresničiti podjetniško idejo
- d) družinska tradicija
- e) večji zaslužek
- f) drugo

6. Kako bi ocenili obseg prihodka v prvem letu poslovanja?

- a) do 1 milijona SIT
- b) od 1 do 3 milijonov SIT
- c) od 3 do 5 milijonov SIT
- d) od 5 do 10 milijonov SIT
- e) nad 10 milijoni SIT

7. Koliko zaposlenih je v vašem podjetju poleg vas?

---

8. Ali je firma rasla v skladu s pričakovanji?

- a) da
- b) manjša od pričakovanja
- c) večja od pričakovanja
- d) ne morem oceniti

9. Ali ste kdaj sodelovali v katerem izmed programov za pospeševanje podjetništva in, če ste v katerem?

a) da, _____

b) ne

10. Kaj je po vašem mnenju tisto, ki najbolj pripomore k uspehu?

a) osebnost (kreativnost, odločnost, taktnost, delavnost....)

b) poslovna etika

c) raziskave in razvoj

d) drugo

11. Ste se v tem času kar ste samostojni podjetnik strokovno izobraževali? In če ste se, na katerem področju?

a) da, _____

b) ne

12. Bi se ponovno odločili za podjetništvo?

a) da

b) da, vendar v drugi dejavnosti

c) ne

d) ne vem